

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Historie péče pro děti s poruchami chování

Havířov 2022

Miroslava Novotná

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci, včetně příloh, vypracovala samostatně pod vedením doc. Mgr. Michala Růžičky, Ph.D., s použitím uvedených literárních a elektronických zdrojů.

V Havířově 13.4.2022

Míroslava Novotná

Poděkování

Děkuji doc. Mgr. Michalu Růžičkovi, Ph.D. za cenné rady, odbornou pomoc a poskytnuté podklady při zpracování mé bakalářské práce. Zároveň děkuji své rodině za trpělivost a podporu.

OBSAH

Úvod	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Historický vývoj péče pro děti s poruchami chování	9
1.1 Historické hledisko	9
1.2 Úvod do etopedie	11
1.3 Definice etopedie	11
2 Současný pohled na poruchy chování a emocí	13
2.1 Etiologie poruch chování	13
2.2 Medicínské hledisko	15
2.2.1 Poruchy chování (F91)	15
2.2.2 Smíšené poruchy chování a emocí (F92)	16
2.2.3 Emoční poruchy s nástupem specifickým pro dětství (F93)	16
2.2.4 Poruchy sociálních funkcí s nástupem v dětství a dospívání (F94)	16
2.2.5 Tiky (F95)	17
2.2.6 Jiné poruchy chování a emocí s obvyklým nástupem v dětství a dospívání (F98)	17
3 Současná péče pro děti s poruchami chování	19
3.1 Charakteristika práce s problémovým dítětem	19
3.2 Ambulantní péče	20
3.2.1 Kontaktní centra	21
3.2.2 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	21
3.2.3 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	21
3.2.4 Terénní programy	21
3.3 Ústavní a pobytová péče	21
3.3.1 Kojenecký ústav/ Dětské centrum/ Dětský domov pro děti do 3 let	22

3.3.2	Dětské diagnostické ústavy	22
3.3.3	Dětské domovy	23
3.3.4	Dětský domov se školou	23
3.3.5	Dětské výchovné ústavy	23
3.3.6	Střediska výchovné péče	24
3.3.7	Výchovně léčebný režim (VLO)	24
3.3.8	Zařízení pro nezletilé matky s dětmi	24
3.3.9	Extrémní poruchy chování (EPCHO)	25
3.3.10	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	25
3.3.11	Terapeutické komunity	25
3.3.12	Domy na půl cesty	25
PRAKTICKÁ ČÁST		26
4	Přehledová studie – Socializace dětí s poruchami chování	26
4.1	Forma a způsob tvorby přehledové studie	26
4.2	Cíle a metodika práce	27
4.2.1	Stanovení cíle	27
4.2.2	Metodika práce	27
4.2.2.1	Výběr zkoumaných studií	28
4.2.2.2	Způsob zpracování obsahu vybraných studií	29
4.3	Charakteristika studií	30
4.3.1	Charakteristika vybraných závěrečných prací	30
4.3.2	Souhrn	45
4.4	Porovnání a výsledky studií, interpretace dat	49
4.4.1	Výzkumná otázka č. 1	50
4.4.2	Výzkumná otázka č. 2	52
4.4.3	Výzkumná otázka č. 3	54
4.5	Závěr přehledové studie	56

Závěr	60
Seznam bibliografických citací	62
Anotace	67

Seznam tabulek

Tabulka 1 Přehled zkoumaných bakalářských prací se zaměřením na problematiku poruch chování.....	45
Tabulka 2 Přehled zkoumaných diplomových prací se zaměřením na problematiku poruch chování.....	46
Tabulka 3 Počet zkoumaných závěrečných prací v průběhu let 2015 až 2020	50
Tabulka 4 Struktura zaměření výzkumu dětí s poruchami chování podle tematických oblastí v letech 2015 až 2020	51

Seznam obrázků

Obrázek 1 Struktura zaměření výzkumu dětí s poruchami chování podle tematických oblastí v letech 2015 až 2020	51
---	----

Úvod

Životní dráha člověka je ovlivněna mnoha okolnostmi. Ať již to je geografická poloha a s tím předurčené kulturní a jazykové prostředí, vliv rodiny, dědičné vlastnosti jednotlivce nebo různé zvyky společnosti, v jaké člověk vyrůstá či je vychováván.

Společnost jako celek je možné posuzovat z nejrůznějších hledisek. Z pohledu kvality společnosti bývá vhodné se zaměřovat na její konkrétní části, nezdá se tak pro tento účel vybírány její různé minoritní části. Při zkoumání vztahů společnosti k minoritám je vhodné se zaměřovat nejen na aktuální stav, ale také na časový vývoj vztahů a postojů, se snahou o vyhodnocení trendů či případné konstatování stagnace.

V průběhu času se postoje společnosti vůči různým minoritám vyvíjí, a to nejen s ohledem na zájem o informovanost společnosti o dané téma, ale také úroveň stigmatizace, tabuizování, existenci předsudků či prostý nezáměr o dané téma.

Se zvyšující se životní úrovní lze pozorovat vývoj ve společnosti, kdy rodiče nevěnují dostatečnou pozornost výchově svých dětí ve věku, kdy to nejvíce potřebují. Nepřímo jsou tak děti vystavovány nejrůznějším vlivům moderní společnosti. Bez stanovení potřebných mantinelů a bez vhodných vzorců chování, tak děti například tráví s oblibou nadměrně času ve virtuálním prostoru. V reálném životě je pro ně pak náročné se orientovat a navazovat běžné společenské kontakty. V pozdějším věku se k těmto problémům přidává potřeba sebeurčení, v některých případech kriminalita a nejrůznější závislostní chování. V extrémních případech pak může docházet k situacím, kdy chování jedince se i nadále vyvíjí nevhodně, a je již pro společnost neakceptovatelné. Poté již nastává situace, kdy je nutno takové chování řešit.

Možných příčin neakceptovatelného chování dětí je přirozeně mnoho, a mohou být dány již zmíněnou špatnou výchovou rodičů, ale také mnohými jinými vlivy. Může se jednat také o genetické predispozice, které chování dítěte do značné míry předurčují.

Zkoumání poruch chování dětí je předmětem výzkumu od nepaměti. Společnost se v průběhu času stavěla k této problematice různým způsobem, a to především s ohledem na změny v samotném vnímání společnosti, co je ještě akceptovatelné chování, tak s ohledem na vývoj znalostí v oblasti medicíny nebo oblasti dětské psychologie.

Děti s poruchami chování je část společnosti, pro kterou považují za důležité provádět kontinuální výzkum, jak v historii bylo k této části společnosti přistupováno, jaké byly užívány postupy a metody a celkově jaký způsobem se vyvíjelo pojetí výchovy těchto dětí.

Ve své práci jsem se z uvedeného důvodu zaměřila na historii péče pro děti s poruchami chování. V teoretické části nejprve uvádím stručný historický vývoj v dané oblasti, následovaný uvedením aktuálního členění a charakteristiky poruch chování. Třetí část teoretická část práce uvádí charakteristiku péče pro děti s poruchami chování.

V praktické části jsem se poté zaměřila na vypracování přehledové studie, ve které uvádím aktuální stav výzkumu v České republice na základě hodnocení obsahu bakalářských a diplomových prací na dané téma.

Praktická část se dále zaměřuje na konkrétní výzkumné otázky, které souvisí s aktuálním stavem bádání. Pro možnost zodpovězení na tyto otázky je důležité stanovení vhodné metodiky práce, a to již při výběru předmětných závěrečných prací.

Zhodnocení praktické části práce se poté ze zkoumaných závěrečných prací snaží učinit závěr pro položené otázky, a celkově zhodnotit stav bádání v dané problematice.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Historický vývoj péče pro děti s poruchami chování

Morální problematika se zde vyskytuje již od počátku lidstva. Čínský myslitel, Konfucius, byl přesvědčený, že nauka o mravnosti pomáhá pozitivní výchově a pokud lidé mají možnost porovnání s pozitivními příklady jiných, vzniká zde vysoká pravděpodobnost, že se budou za své chování stydět. V antickém Řecku bylo několik filosofů, kteří zastávali názor, že výchova spěje k lepšímu sociálnímu začlenění ve společnosti. K rozvoji mravní stránky každé osobnosti, vede výchova, o čemž byl přesvědčený Sokrates. Jeho žák, Platón, požadoval veřejnou výchovu dětí ze svobodných rodin čili, aby se výchova vyvíjela v co možná nejlepším světle prostřednictvím svědomité a pilné péče. Po těchto filosofech přišel Aristoteles, který zastával zcela opačný názor, kdy neposlušné chování by se mělo vždy trestat dle zákona. Filosof z antického Říma, Marcus Fabius Quintillianus, autor díla O výchově řečníka, bral zřetel na školní výchovu, jenž může vést ke správné adaptaci jedince do společnosti.

Již na počátku doby lidstva byli zde lidé s odlišným chováním, kteří byli kvůli dobovým pravidlům, normám i zákonům odsuzováni, trestáni nebo odmítáni. Společnost je hodnotila na základě tehdejšího vývoje postojů a názorů. K těmto lidem se přistupovalo s ohledem na vypěstlost společnosti, životní úroveň, politice, ekonomii, mravní kodex a morální vývoj (Vitásková 2005). Počátek výchovy se zakládá na biologických (genetická determinace péče o potomky), psychologických (určité podobnosti chování v souvislosti s tvorbou nové generace) a především sociálních okolnostech (tedy sociální komunikace a součinnost v pracovní oblasti nebo v životě skupin jedinců) (Jůva 2007).

1.1 Historické hledisko

Určitá péče o jedince byla z historického hlediska na základě níže uvedených vývojových stupňů:

Represivní, likvidační nebo segregující - jedinci vykazující odlišný typ chování byli posléze usmrceni nebo vyloučeni a jedinci, kteří vykazovali tělesné či smyslové postižení, byli usmrceni okamžitě po narození.

Zotročovací, vykořisťující - toto období vedlo k určitému vývojovém pokroku. Jedinci se svým odlišným chováním nebyli již usmrcováni, ale „pouze“ zneužíváni, většinou pracovně.

Charitativní, nábožensky založený - přístup k lidem s určitým omezením nebo specifickou potřebou se zlepšil v souvislosti s příchodem křesťanství na naše území. Vznikly domovy určené pro postižené nebo odložené děti.

Rehabilitační, systematicky výchovný - v tomto období došlo k velkému převratu, jelikož se společnost vymanila ze středověkých postupů a zaměřila se na morálnější přístup. Vznikly určité snahy o výchovu v institucích se záměrem edukace či reedukace oddělující mládež od dospělých (Vitásková 2005). V tomto období, významné osobnosti jako Erasmus Rotterdamský, Jan Amos Komenský nebo John Locke, byli přesvědčeni a prosazovali zároveň názor, že by mělo docházet ke správné výchově a vyhýbáním se tělesným trestům (Vaníčková 2004). Michel de Montaigne, renesanční myslitel, vyjadřoval názor prostřednictvím svých esejí, že tělesné tresty a celkově zacházení s mládeží v tehdejší době, je v rozporu s jeho zásadami (Montaigne 1995). Taktéž Jean Jacques Rousseau, filosof, vystupoval proti fyzickému trestání dětí a kladl důraz na přirozenou morální výchovu.

Socializační, pracovní rehabilitační - vedlo k vývoji právních norem a předpisů, včetně převýchovy na odborném základě. Došlo ke zřízení vychovatelny a polepšovny, čili institucí, jež zastávaly v této době funkci dnešních dětských domovů. Konkrétně u nás byla založena první polepšovna v Praze v roce 1883. Johann Heinrich Pestalozzi, další významnou osobností tehdejší doby, byl nejen vychovatel a pedagog, ale také zakladatel ústavu v Yverdonu, čímž chtěl dosáhnout převýchovy prostřednictvím modelů vyskytujících se běžně v rodinném životě. Kněz, Giovanni di Bosco, se staral o opuštěné děti i mládež (Vitásková 2005). František Čáda, je jeden ze tří hlavních českých představitelů péče o děti v souvislosti s dětskou psychologií, který řídil filosofické semináře Karlovy univerzity, z nichž vzniklo psychologické oddělení a katedra psychologie. Zároveň je nutno říci, že je zakladatelem naší vývojové a dětské psychologie. Karel Herfort, první český habilitovaný psychopatolog dětí, byl zakladatelem české dětské psychiatrie a spolu s Josefem Zemanem vydali časopis Úchylná mládež. Josef Zeman, učitel, respektive speciální pedagog tehdejší doby, byl významnou osobností ve formování speciálního školství u nás (Říčan, Krejčířová a kolektiv 1997). Dále také Antonín Heveroch, jenž napsal články o dětské neposednosti, lhavosti a zločinnosti a zároveň autor spisu "Duševní odchylky u mládeže školní".

Preventivní, předcházející - v této době došlo k nejpodstatnějšímu zlomu v podobě vzniku institucí zabývajících se problematice chování dětí a mládeže. Ústavní péče stále rostla, ale ústavní zařízení bylo spíše s rysem hrozby nežli ochrany. Zároveň se začaly dostávat do povědomí neřešené problémy tehdejší doby týkající se zanedbávaných, frustrovaných, týraných a zneužívaných dětí. Psychologové a psychiatři jako Zdeněk

Matějček, Jiří Dunovský nebo Zdeněk Dytrych, se zabírali dětmi vykazující problematičké chování.

Integrační, resocializační - doba, která vyžadovala v souvislosti s touto problematikou odborné znalosti po všech vychovatelích, pedagozích a sociálních pracovníčích. Prevence a předcházení poruchám chování, by mělo být cílem i náplní práce každého pedagoga. Období se stavělo na přijetí skutečnosti, že jsou zde odlišnosti u každého člověka, je tedy nutností brát v potaz všechny poruchy, vady a defekty, jakožto jedinečnosti každého jedince ve společnosti (Vitásková 2005).

Z historického hlediska docházelo k postupnému vývoji různých názorů a přístupů v problematice chování a výchovy jedinců, z čehož postupně vznikl modernější obor etopedie, jenž je stručně charakterizován v následujících kapitolách, a zabývá se poruchami chování.

1.2 Úvod do etopedie

Název pochází z řeckého ETHOS - mrav či ÉTHOS - zvyk, PAIDEIA - výchova, volně přeloženo jako „výchova a vzdělávání vedoucí k nápravě chování a jeho zvyků“.

S názvem etopedie je spjatý i název edukace jedinců s poruchami chování.

Etopedie se považuje za celkem mladý obor, který byl v předcházejících letech součástí psychopedie a jako samostatný vědní obor vznikl v roce 1969 z důvodu odlišnosti problematiky, předmětů činnosti, objektů působení a rozdílnost charakteru školských zařízení.

Obor pedopatologie se v první polovině 20. století zabýval „mravně vadnými“ jedinci, kteří se dříve označovali za jedince s poruchami chování. Obor defektologie se zabýval od roku 1948 dětmi a mládeží obtížně vychovatelnou a od roku 1963 se jimi zabýval obor speciální pedagogika. (Vojtová 2008).

1.3 Definice etopedie

Definicí etopedie se zabíralo mnoho autorů, a tudíž také vznikly definice z odbornějšího úhlu pohledu, například:

Etopedie je speciálně-pedagogická disciplína, která se zabývá edukací, reedukací a zkoumáním jedinců s rizikem poruch emocí a chování a s poruchami emocí a chování (Pipeková 2010, s. 367).

Etopedie se nezabývá jen člověkem s poruchami chování, ale studuje etiologii vzniku mravních poruch a cesty vedoucí i k možné nápravě (Slomek 2010, s. 6).

Etopedie zkoumá morální formování osobnosti mravně narušeného jedince v obecné rovině, etiologii vzniku mravní narušenosti, otázky prevence a profylaxe poruch chování, terminologické otázky oboru, systém speciálních výchovných zařízení aj. (Vocilka 1994, s. 5).

Etopedie je úsek speciální pedagogiky, který se zabývá rozvojem, výchovou a vzděláváním dětí a mládeže sociálně narušené (Sovák 1986, s. 143).

Etopedie je úzce spjata s psychopedií a spolupracuje s dalšími druhy věd, které spolu navzájem korelují:

- vývojová psychologie,
- pedagogická psychologie,
- sociální psychologie,
- psychopatologie,
- patopsychologie,
- sociální patologie,
- právní vědy,
- psychiatrie,
- neurologie a
- kriminologie (Slomek 2010).

2 Současný pohled na poruchy chování a emocí

V rámci této kapitoly je uveden pohled na poruchy chování a emocí související s příčinami jejich vzniku a medicínskou kategorizací.

2.1 Etiologie poruch chování

Pravděpodobnost zvyšující vznik poruch chování je ovlivněna několika faktory. Mezi biologické faktory se řadí pohlaví, věk, charakteristické vrozené rysy, tedy temperament, úroveň mentálních schopností a narušená funkce CNS. Za psychické faktory, ovlivňující vznik a rozvoj poruch chování, můžeme považovat potřebu stimulace, motivace, potřebu bezpečí a jistoty. V neposlední řadě potřeba sounáležitosti a lásky a vědomí, že dítěti někdo naslouchá. K sociálním faktorům, jež ovlivňují výskyt poruch chování patří bezesporu rodina, kde dítě vyrůstá, přebírá vzorce chování, rozvíjí se, socializuje se a fixuje na normy a způsob života. Dále autoři uvádějí, že v čase dospívání je dítě ovlivněno především vrstevnickými skupinami. Dítě s poruchou chování vyrůstá často v negativním psychosociálním prostředí, uprostřed nefunkčních vztahů mezi členy rodiny a ve věku školní docházky zažívá školní selhávání (Fischer a Škoda 2008).

Valenta (2013) uvádí, že značný podíl na poruchách chování mají **faktory sociální, psychické a biologické**.

Mezi **sociální faktory**/činitele působící na dítě patří v první řadě rodina. Rodina poskytuje a učí dítě společenským hodnotám a normám. Má zásadní vliv na vývoj dítěte. Nese zodpovědnost za předávání zvyků, mravů a sociokulturních zkušeností, které později ovlivňují jeho vzorce chování a hodnotový systém. Je to nejvýznamnější malá sociální skupina (Vágnerová a Univerzita Karlova 2005). K faktorům v rodině působících na dítě a vedoucích ke vzniku a rozvoji poruch chování patří anamnéza zahrnující patologické jevy, jako například užívání návykových látek, konfliktní situace mezi rodiči, kriminální činnost. Značný dopad na vývoj dítěte má nevhodný výchovný styl, nedůslednost ve výchově, nedostačující péče, domácí násilí, zanedbávaná komunikace mezi rodičem a dítětem (Fischer a Škoda 2008, s. 160). Nepřehlédnutelnou roli také sehrává škola, třídní klima, dosažená úroveň vzdělání, postavení ve společnosti, vrstevnické skupiny a způsob trávení volného času (Fischer a Škoda 2008, s. 161).

Vývojová období dítěte jsou ovlivněna endogenními a exogenními **psychickými faktory**. Za senzitivní období, tedy za období specifické a dočasné zvýšené vnímavosti, je považováno rané dětství a dospívání. Dítě v tomto období je vnitřně motivované a dochází u něj k

osvojování si předávaných vzorců chování a utváření vlastní osobnosti. Období je charakteristické pro zvýšenou potřebu uspokojovat potřeby, ať už fyziologické až po potřebu seberealizace. Psychickými rizikovými faktory tedy mohou být citová, smyslová, sociální deprivace, intelektové či emoční oslabení, prostředky dosahování cílů, které mohou vykazovat znaky poruchy chování. Předmětem seberealizace a ocenění se může stát rizikové chování (Fischer a Škoda 2008, s. 130).

Matoušek a Matoušková (2011, s. 344) uvádějí, že konkrétními **biologickými rizikovými faktory** jsou pohlaví, věk, temperamentová složka osobnosti, úroveň mentálních schopností, možnost narušené struktury nebo funkce centrální nervové soustavy (CNS). Řadí se zde i lehká mozková dysfunkce (LMD) a syndromy ADHD a ADD. Mnohem častější výskyt poruch chování bývá u jedinců mužského pohlaví, kdy Fischer a Škoda (2008, s. 129) uvádějí, že mimo jiné důvodem výraznějšího sklonu k agresivnímu chování je zvýšená hladina pohlavního hormonu testosteronu. Dalším významným faktorem, působícím na chování dítěte, je věk. První vývojové poruchy chování se mohou objevit u dětí již v pěti letech v kontextu s hyperkinetickými poruchami. Také k období pubescence a adolescence patří oscilující projevy, které zapříčiňují možné rizikové chování. Vrozenou dispozicí se rozumí temperamentové složky osobnosti. Temperamentem označujeme povahové složky dítěte. Jedná se o charakteristický způsob jednání, reagování na situace, chování a prožívání, osobní přístup každého jedince, proces a způsob vyrovnávání se s dynamickými exogenními a endogenními změnami. V souvislosti s vrozenou úrovní mentálních schopností se také objevují poruchy chování doprovázené nižší mírou rozumových schopností, školními i mimoškolními neúspěchy. Naopak výskyt poruch se objevuje u dětí s nadprůměrným intelektem a zde je nutné hledat souvislosti v negativním působení rodiny. Organická poškození jsou spojena s vyšší mírou agresivity a nenadálými reakcemi (Zvolský a Psychiatrická klinika 1. lékařské fakulty UK 1997).

Je nutné uvědomit si a zohlednit vliv na vznik poruch chování z hlediska vývoje. Již v předškolním věku lze u dětí pozorovat náchyllost k agresivitě, častou podrážděnost, ambivalenci, nízkou frustrační toleranci, ale patří zde i rušivé chování, neovládání se, negativismus, emoční nestabilita, aj. Ve školním věku se jedná o nepřijetí pravidel a řádu školy, neschopnost se soustředit, vyrušování ve výuce. V období adolescence jdou do popředí zájmu dítěte pravidla a hodnoty vrstevnické skupiny. Současně dochází k rozvoji formálního logického myšlení, které zvyšuje přehodnocování doposud respektovaných norem. Do popředí potřeb se dostává potřeba seberealizace, uznání a uplatnění svých názorů. Implicitní

směřování k extrémním zážitkům, přitažlivost rizika a nebezpečí, ztráta zábrán jsou spojeny v tomto věku s nežádoucími formami chování.

2.2 Medicínské hledisko

Poruchy chování lze charakterizovat (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR 2021) jako disociální, agresivní a vzdorovité chování na opakující se bázi, které se často sdružují s nepříznivým psycho sociálním prostředím spolu s neuspokojivými vztahy v rodině a selháním ve škole. Jedná se o chování, které je nežádoucí, nechtěné, nebo až nepřijatelné pro společnost a přetrvává déle než šest měsíců. Vzorce chování jedince neodpovídají sociokulturním normám (Vágnerová 2004). Zároveň je nutno brát zřetel na vývojový stupeň dítěte. Diagnóza se staví na příkladech chování jako jsou tyranizování slabších či nadměrný výskyt rvaček, krutost k jiným lidem nebo zvířatům, ničení majetku, zakládání ohně, krádeže, opakující se lhaní, chození za školu a utíkání z domova, častější a intenzivnější výbuchy zlosti, vzdorovité a provokativní chování či trvalá a opakující se neposlušnost (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR 2021). I proto poruchy chování dělíme podle stupně nebezpečnosti vůči společnosti. Podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí rozlišujeme skupiny a podskupiny Poruchy chování a emocí s obvyklým nástupem v dětství a v dospívání. V MNK10 jsou označeny kódy F90-F98.

2.2.1 Poruchy chování (F91)

Do této skupiny poruch se řadí:

- Porucha chování vázané na vztahy v rodině - F91.0,
- Nesocializovaná porucha chování - F91.1,
- Socializovaná porucha chování - F91.2,
- Porucha opozičního vzdoru - F91.3,
- Jiné poruchy chování - F91.8 a
- Porucha chování NS - F91.9.

Typickými projevy je vzdorovité, asociální chování s dlouhotrvajícími projevy agresivity. Raboch et. al (2012) navíc dodávají, že toto chování neodpovídá danému věku dítěte.

Obecně lze říct, že děti mají nízkou frustrační toleranci a lehce ztrácejí duševní rovnováhu, mají tendence se hádat s dospělými, úmyslně dělají to, co někoho rozčílí, z pravidla ze svého chování obviňují někoho druhého, jsou vztahovačné, zlostné, zlomyslné, mstí se, nerady se podřizují pravidlům. S tímto chováním se můžeme setkat hlavně ve spojitosti vůči dospělým nebo vrstevníkům, které dobře znají (Train 2001, s. 66).

2.2.2 Smíšené poruchy chování a emocí (F92)

Charakteristickými projevy pro tuto skupinu poruch, je kombinace narušeného chování a emocí. Projevem je agresivní, disociální a vzdorovité chování s jasnými a výraznými symptomy deprese, úzkosti, anhedonií, absenci zájmu, pocity viny a beznaděje, bázlivosti, různé fobie a jiné emoční výkyvy (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR 2021). Jak dodává Orel (2016) „*tato kategorie obsahuje kombinaci narušeného chování a emocí. Jsou to agresivní, disociální, vzdorovité projevy doprovázejí neurotické symptomy, úzkost, bázlivost, fobie atd.*“

V MKN-10 (Mezinárodní klasifikace nemocí) do této skupiny poruch se řadí:

- Depresivní porucha chování - F92.0,
- Jiné smíšené poruchy chování a emocí - F92.8 a
- Smíšená porucha chování a emocí NS - F92.9.

2.2.3 Emoční poruchy s nástupem specifickým pro dětství (F93)

Valenta (2013, s. 55) zmiňuje podle Zvolského, že ne vždy se musí emoční porucha vyvinout v neurotickou poruchu v dospělosti. Shledává, že rozhodují osobnostní dispozice jedince, stabilita rodinných vztahů a výchovných přístupů. Zahrnout zde patří:

- Separační úzkostnou poruchu - F93.0,
- Fobickou anxiózní poruchu v dětství - F93.1,
- Sociální anxiózní poruchu v dětství - F93.3,
- Porucha sourozenecké rivality -F93.3,
- Jiné dětské emoční poruchy - F93.8 a
- Dětská emoční porucha NS - F93.9.

2.2.4 Poruchy sociálních funkcí s nástupem v dětství a dospívání (F94)

Jedná se různorodou skupinu poruch, jež mají společný abnormality v sociálních funkcích a začínají během období vývoje. Tyto odchylky nemají dispozičně sníženou sociální kapacitu, která by prostupovala všemi oblastmi těchto funkcí. (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR 2021). Ústřední roli zde má ve většině případů výskyt vážné poruchy je považován a nedostatek interakcí se sociálním prostředím (Valenta 2013, s. 55). K poruchám sociálních funkcí patří také:

- Elektivní mutismus - F94.0,
- Reaktivní porucha přichylnosti dětí - F94.1,
- Porucha desinhibovaných vztahů u dětí - F94.2,
- Jiné dětské poruchy sociálních funkcí - F94.8 a

- Porucha dětských sociálních funkcí NS - F94.9.

2.2.5 Tiky (F95)

Příznaky obvykle projevující se určitou formou tiků, které mohou být mimovolné, rychlé, opakující se. Tiky lze popsat jako nerytmický motorický pohyb nebo hlasovou produkci s náhlým začátkem a bez jakéhokoliv zřejmého účelu. Nemohou být ovládány, ale lze je na různě dlouhé časové období potlačit (Valenta 2013, s. 56). Projevují se mrkáním, pokyvováním hlavou, trháním rameny a obličejovými grimasy. Obvyklé jednoduché zvukové tiky jsou pokašlávání, popotahování nosem, syčení a smrkání. Obvyklé komplexní tiky jsou poplácávání sám sebe, skákání nebo hopsání. Tikové poruchy dělíme na přechodné, chronické motorické a vokální. mohou být. Závažnost tiků je různorodá. U přechodných přetrvávají obtíže méně než jeden rok a projevují se obličejovými grimasami. Jindy se může jednat o kombinovanou tikovou poruchu vokální a mnohočetnou motorickou (Touretteův syndrom). Vznik poruchy bývá často spjatý s genetickou predispozicí (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR 2021).

Do F95 v MKN-10 (Mezinárodní klasifikaci nemocí) patří současně:

- Přechodná tiková porucha - F95.0,
- Chronické motorické a vokální tiky - F95.1,
- Kombinovaná tiková porucha vokální a mnohočetná motorická (Touretteův syndrom) - F95.2,
- Jiné druhy tiků - F95.8 a
- Tiková porucha NS - F95.9.

2.2.6 Jiné poruchy chování a emocí s obvyklým nástupem v dětství a dospívání (F98)

Mezinárodní klasifikace nemocí (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR 2021) popisuje tyto poruchy jako „heterogenní skupina poruch, které mají společný nástup v dětství, ale jinak se v mnohých ohledech liší. Některé z nich jsou dobře definovatelnými syndromy, ale jiné jsou toliko souborem příznaků, který potřebuje přesnější určení, protože jsou často sdružené s psychosociální poruchou, a protože nemohou být včleněny do určitých syndromů.“

Do této skupiny patří:

- Neorganická enuréza - F98.0,
- Neorganická enkopréza - F98.1,
- Poruchy příjmu potravy v kojeneckém a dětském věku - F98.2,
- Pika kojenců a dětí - F98.3,

- Stereotypní pohybové poruchy - F98.4,
- Koktavost (zadržávání v řeči - F98.5,
- Breptavost - F98.6,
- Jiné určené poruchy chování a emocí, s nástupem vyskytujícíím se obvykle v dětství a v dospívání - F98.8 a
- Neurčené poruchy chování a emocí, s nástupem vyskytujícíím se obvykle v dětství a v dospívání - F98.9.

3 Současná péče pro děti s poruchami chování

Tato kapitola se zabývá otázkou péče pro děti s různými poruchami chování. Kapitola charakterizuje oblast pedagogických přístupů se současnými obvyklými způsoby poskytování. Rozlišujeme několik forem a typů poskytování péče pro děti s poruchami chování. V České republice řídí tyto instituce Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Meziresortní součinnost je hlavním předpokladem k potenciálnímu dosažení adekvátní péče pro děti s poruchou chování. Protože se jedná o péči pro dítě, které se projevuje nežádoucími a neakceptovatelnými projevy chování, je nutná sofistikovaná, odborná a cílená péče. Za tímto účelem byly zřízeny služby ambulantní i pobytové (ústavní). Odborníci věnující se dětem s poruchami chování mají patřičné vzdělání, osobnostní předpoklady a zkušenosti ve svém oboru. V rámci následujících kapitol jsou uvedeny současné instituce, s uvedením jejich účelu a zaměřením (ambulantní a ústavní péče).

3.1 Charakteristika práce s problémovým dítětem

V této kapitole uvádí autorka výčet možných orgánů či institucí, které jsou povinny dle daných zákonů identifikovat, reagovat, zabezpečovat, koordinovat a podílet se na řešení při odhalování symptomů, jenž mohou být prvními příznaky poruch chování jedince.

Dětský lékař

Porucha chování je onemocnění, které je přesně specifikované v Mezinárodní klasifikaci nemocí včetně příznaků a projevů. Prvotní příznaky, kdy rodič pozoruje odchylky v chování svého dítěte, může konzultovat s dětským pediatrem. Je na rodiči, potažmo na osobě, která o dítě pečuje, aby vyhledal odbornou pomoc. Dětský pediatr by si měl všimnout vrozených či vývojových odlišností a umět rozpoznat normální od patologických. Může to být právě on, kdo odborně vyhodnotí situaci a doporučí další možnosti, jak postupovat. Po vyloučení jiných možných onemocnění je adekvátním řešením doporučení a odeslání k psychologickému, případně psychiatrickému vyšetření.

Školní poradenské pracoviště

Dle Zákona 561/2004 Sb. je každá základní, střední a vyšší odborná škola povinna zřídit toto pracoviště. Předmětem školního poradenského pracoviště je poskytovat zákonným zástupcům a žákům školy pedagogicko-psychologické poradenství podle Vyhlášky č. 72/2005 Sb. Do minimálního personálního obsazení spadá školní metodik prevence a výchovný

poradce. Školní metodik prevence koordinuje a realizuje preventivní programy pro žáky. Vyhledává prvotní projevy rizikového chování a navrhuje vhodnou podporu. Mezi hlavní činnosti výchovného poradce patří péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a kariérové poradenství. Sehrává důležitou roli v řešení problémových situací ve škole a problémů se školní docházkou. Vede dokumentaci o realizovaných výchovných opatřeních a o součinnosti s Pedagogicko-psychologickou poradnou (PPP), Speciálně-pedagogickým centrem (SPC), se Střediskem výchovné péče (SVP) a Orgánem sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Autorka práce působí na pozici Asistenta pedagoga a může ze své praktické zkušenosti konstatovat, že uvedené činnosti jsou náročné, ale přesto důsledně naplňovány.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

Státní orgán, jenž je zřizován obcí s rozšířenou působností a jeho určení činnosti podléhá Zákonu č. 359/1999 Sbírky. V tomto zákoně jsou ustanoveny oblasti, které spadají do kompetence OSPOD. Je to “ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině”. Právě Orgán sociálně-právní ochrany dětí má možnost intervenovat ve škole, v rodině a systematicky působit a reagovat na nežádoucí, nevhodné či devalvující činitele procesy ovlivňující vývoj, výchovu a vzdělávání dítěte. Zastává preventivně-poradenskou činnost, spolupracuje s dalšími subjekty. V Havířově je vybudovaná infrastruktura, v níž na sebe jednotlivé spolupracující organizace navazují. OSPOD v Havířově kooperuje s neziskovými organizacemi, církevními organizacemi, obecně prospěšnými společnostmi (Armáda spásy, Podané ruce, Slezská diakonie, Dětské centrum Čtyřlístek, Sociální služby města Havířova). Tyto organizace poskytují terénní, sociálně aktivizační, ambulantní i pobytové služby pro děti, mládež a rodiny, pro osoby ohrožené závislostmi, pro duševně nemocné, centra prevence, právní poradenství, programy pro pěstounské rodiny, terapeutické a léčebné programy.

3.2 Ambulantní péče

V rámci této kapitoly jsou uvedeny instituce ambulantního typu, které jsou dostupné široké veřejnosti a jsou registrovanými sociálními službami. Kritéria pro poskytování jsou obsažena v Zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

3.2.1 Kontaktní centra

Služby určené především osobám ohroženým závislostí na návykových látkách. Současně zajišťují *“sociálně terapeutickou činnost, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů a poskytnutí podmínek pro osobní hygienu”*.

3.2.2 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Služby jsou určeny dětem a mládeži od 6 do 26 let věku, jenž jsou ohroženy nežádoucími vlivy. Jsou poskytovány bezplatně a anonymně. Možnosti bezpečného prostoru, situačních intervencí, podpory dítěte v jeho konkrétních životních situacích může mít preventivní dopad na nežádoucí styly chování a samotné sociální prostředí dítěte. Toto zjištění autorce potvrzuje dlouholetá pracovní zkušenost.

3.2.3 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Tento typ služby je určen rodinám s dítětem, které je dlouhodobě ohroženo rizikem nežádoucího vývoje a souhrnem krizových situací (závislostní chování, nestabilní bydlení, narušené vztahy v rodině, nezaměstnanost, finanční situace, aj.). Služba poskytuje poradenské, výchovně-vzdělávací, aktivizační, sociálně-terapeutické činnosti. Doprovází a pomáhá při uplatňování práv. Autorka vychází z pracovních zkušeností.

3.2.4 Terénní programy

Služba je určena osobám a sociálně ohroženým skupinám osob, kteří zneužívají návykové a omamné psychotropní látky nebo žijí v sociálně vyloučených komunitách. Minimalizace rizik v důsledku jejich poruchového chování a životního stylu, je cílem služby. Služba je anonymní a zprostředkovává pomoc při uplatňování práv. Není výjimkou, že se pracovníci setkávají v rámci této skupiny osob stále častěji s nezletilými dětmi a mládeží.

3.3 Ústavní a pobytová péče

V padesátých letech vzniká síť ústavů pro děti a mládež. Založeny byly *“záchytné dětské domovy a dětské domovy se zvýšenou péčí, záchytné domovy pro mládež a výchovné ústavy pro mládež”*. V sedmdesátých letech došlo k drobným organizačním úpravám a změnám názvů. Pod korigovanými názvy existují až do dnešní doby (Matoušek a Kroftová 2003, s. 155). V České republice ústavní péče zřizované orgány státní správy a samosprávy. Jde o resort Ministerstva zdravotnictví, resort Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a resort Ministerstva práce a sociálních věcí. Ústavní péče je poskytována dětem od tří let do skončení povinné školní docházky, případně do ukončení přípravy na budoucí povolání a to v ústavních

zařízeních (Fischer a Škoda 2008, s. 100). Výčet ustanovení, jímž ústavy podléhají a kterými se řídí, lze nalézt v Zákoně č. 109/2002 Sbírky.

V systému ústavní výchovy jsou do ústavní péče umísťovány děti na základě jednak nařízené ústavní nebo ochranné výchovy, ty, které byly soudním rozhodnutím svěřeny do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. K nařízením ústavní výchovy se přistupuje v případě, kdy selhává výchovná funkce rodiny. Nebo jsou to děti, které byly do ústavního zařízení umístěny rodiči, či zákonným zástupcem. Jednotlivé ústavy a ostatní formy péče o děti s poruchami chování jsou zařazeny pod konkrétní ministerstva.

3.3.1 Kojenecký ústav/ Dětské centrum/ Dětský domov pro děti do 3 let

Tento typ zařízení je zřizován Ministerstvem zdravotnictví ČR. Dříve Kojenecké ústavy, dnes zpravidla nazývány Dětská centra nebo Dětské domovy pro děti do 3 let, spadají do gesce Ministerstva zdravotnictví v ČR. V těchto zařízeních jsou umístěny děti do věku 3 let. Do zařízení tohoto typu je možno umístit dítě *“pouze jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídít ústavní výchovu. Soud tak učiní zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě, přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby”* (Zákon č. 292/2013 Sb.).

Lumos, celosvětová organizace, jejíž hlavním cílem a činností v České republice je pomáhat vládním a místním úřadům se zavedením národního akčního plánu pro transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti vypracovala analýzu, ve které uvádí následující. Česká republika stále patří k zemím s nejvyšším počtem institucionalizovaných dětí v Evropě. V rámci kolektivní péče o děti usilují zařízení o vhodné podmínky pro jejich vývoj. Podle dostupných výzkumů se však potvrzuje, že i přes kvalitní poskytovanou péči, má ústavní výchova na vývoj dítěte negativní dopad a nemůže jim poskytnout relevantní interakce a jistoty, které umožňuje vztah s jednou či dvěma stabilními pečujícími osobami (Klusáček et al. 2020).

3.3.2 Dětské diagnostické ústavy

Tento typ zařízení je zřizován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Diagnostické ústavy jsou zařízení, kde jsou přijímány děti na základě nařízení předběžného opatření, nařízení ústavní výchovy nebo uložením ochranné výchovy. Jedná se o děti ve věku 3-18 let. Umístění dítěte předchází komplexní vyšetření, které zahrnuje pedagogicko-

psychologické, diagnostické, sociální, terapeutické, výchovné a vzdělávací činnosti. Komplexní diagnostická zpráva obsahuje specifické výchovné a vzdělávací potřeby dítěte (tzv. program rozvoje osobnosti). Následně diagnostický ústav doporučuje pobyt v dalších zařízeních ústavní péče s výjimkou dětí přijatých na základě žádosti zákonného zástupce (Fischer a Škoda 2008, s. 140–141). Organizační jednotkou je výchovná skupina. Diagnostický pobyt trvá obvykle 8 týdnů.

3.3.3 Dětské domovy

Tento typ zařízení je zřizován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Do zařízení jsou umisťovány děti ve věku 3-18 let, které mají nařízenou ústavní výchovu. Zároveň tyto děti netrpí žádnou závažnější poruchou chování. Dětský domov poskytuje umístění i nezletilým matkám spolu s jejich dětmi. Organizační jednotkou je zde rodinná skupina s nejméně 6 a nejvíce 8 dětmi. Děti se jsou zařazené s důrazem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby. Děti navštěvují školy, které nejsou součástí zařízení (Fischer a Škoda 2008, s. 141).

3.3.4 Dětský domov se školou

Tento typ zařízení je zřizován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Dětský domov se školou zajišťuje péči dětem ve věku od 6 let do skončení povinné školní docházky. Zákon 109/2002 Sb. uvádí "*Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přeřazeno do výchovného ústav*". Jsou zde umístěny děti s vážnými poruchami chování a s nařízenou ústavní výchovou. Dále děti, které mají nařízenou ústavní výchovu a vyžadují vzhledem ke své přechodné nebo trvalé duševní poruše léčebnou péči. A v neposlední řadě děti s uloženou ochrannou výchovou, zde se jedná o nezletilé matky a jejich děti. Součástí zařízení je i škola, kde probíhá vzdělávání jedince. Organizační jednotkou je rodinná skupina s nejméně 5 a nejvíce 8 dětmi (Fischer a Škoda 2008, s. 141).

3.3.5 Dětské výchovné ústavy

Tento typ zařízení je zřizován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Děti se závažnými poruchami chování, s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochrannou výchovou a zároveň starší 15 let věku jsou zařazeny do péče výchovných ústavů. Za předpokladu, že dítě starší 12 let trpí závažnými poruchami chování a má uloženou ochrannou výchovu, a nemůže být v péči dětského domova se školou, může být umístěno ve výchovném ústavu také. Vnitřní zřízení ústavu je rozděleno na jednotlivá oddělení pro jedince s nařízenou ústavní výchovou, pro jedince s uloženou ochrannou výchovou, pro jedince vyžadující

výchovně léčebnou péči a pro nezletilé matky s jejich dětmi (Fischer a Škoda 2008, s. 141). Výchovnou skupinu tvoří 5-8 dětí/mladistvých.

3.3.6 Střediska výchovné péče

Tento typ zařízení je zřizován Ministerstvem práce a sociálních služeb. Středisko výchovné péče je součástí školských zařízení preventivně výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Cílem střediska je preventivně působit a zabránit rozvoji nežádoucích projevů chování dítěte, případnému narušení zdravého vývoje. Současně facilituje na odstraňování příčin a důsledků poruch chování a podílí se na zdravém osobnostním rozvoji dítěte.” *Střediska jsou tedy jednou z forem pomoci dětem, žákům a studentům, jejich rodinám, školám a školským zařízením. Nenahrazují jiná školská výchovná a poradenská pracoviště, ale naopak jejich služby doplňují a zároveň s dalšími zařízeními preventivně výchovné, poradenské a terapeutické péče většiny resortů spolupracují. Jejich úkoly a poslání jsou nově formulovány v Metodickém pokynu k organizaci činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež a stanovení výše úhrady za stravování a ubytování podle § 16 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb.*” (Národní ústav pro vzdělávání 2021). Střediska poskytující preventivně výchovnou péči přijímají děti s rizikem poruch chování do věku ukončení přípravy na budoucí povolání, nejdéle však do 26 let. Středisko výchovné péče (SVP) nabízí poradenské, terapeutické, diagnostické, vzdělávací, speciálně-pedagogické, psychologické a informační služby. Služby jsou poskytovány ambulantní, celodenní, internátní a terénní formou. Spolupráce probíhá na mezioborové úrovni. Zahrnuje Pedagogicko-psychologickou poradnu (PPP), Speciálně-pedagogické centrum (SPC), Orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a orgány, které se podílejí na prevenci sociálně patologických jevů a drogových závislostí.

3.3.7 Výchovně léčebný režim (VLO)

Tento typ zařízení je zřizován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, jedná se o specializované služby. Jedná se o specializované oddělení, případně samostatné zařízení, které poskytuje výchovně léčebný režim dětem. Relevantním důvodem je neurologické poškození nebo psychické onemocnění diagnostikované lékařem či diagnostickým ústavem.

3.3.8 Zařízení pro nezletilé matky s dětmi

Tento typ zařízení je zřizován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, jedná se o specializované služby. Ministerstvo také zřizuje ústav pro nezletilé matky s dětmi. Jedná se o oddělení nebo samostatné zařízení, kde mohou být umístěny nezletilé matky s dětmi, případně nezletilé těhotné dívky, většinou od dvanáctého týdne těhotenství.

3.3.9 Extrémní poruchy chování (EPCHO)

Tento typ zařízení je zřizován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, jedná se o specializované služby. Samostatné zařízení, nebo vyčleněné oddělení, kde jsou umístovány děti se závažnými poruchami chování a děti s extrémními poruchami chování.

3.3.10 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Na rozdíl od jiných je toto zařízení určeno výhradně pro děti od 0 do 18 let věku, jež jsou umístěny na základě soudního rozhodnutí, Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, žádosti zákonného zástupce nebo samotného dítěte, ale především z důvodu, kdy je dítě ohroženo na zdraví nebo na životě.

3.3.11 Terapeutické komunity

Tento typ zařízení je zřizován Ministerstvem práce a sociálních služeb. Podléhá Zákonu č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Jedná se o pobytové zařízení určené osobám závislým na návykových látkách a chronicky duševně nemocným. Cílem nebo vhodněji zájmem služby je pomoci jedinci v počáteční fázi abstinence a motivovat k zájmu se začlenit do běžného života. V České republice působí i nestátní terapeutické komunity, jako je například Teen Challenge v Poštovicích pro muže a ženy a ve Šluknově pro muže.

3.3.12 Domy na půl cesty

Zařízení patří do gesce Ministerstva práce a sociálních věcí a je možnou alternativou bydlení pro osoby, které opouštějí školská zařízení pro děti a mládež, pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo jsou propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Přehledová studie – Socializace dětí s poruchami chování

Přehledová studie tvoří praktickou část bakalářské práce, a zaměřuje se na problematiku poruch chování dětí a jejich socializaci. Hlavními cíli studie jsou zkoumané otázky související se změnami způsobů výchovy dětí s poruchami chování, doporučenými pedagogickými přístupy, vlivu na socializaci při užití ambulantní a ústavní péče a v neposlední řadě otázka změny celkových postojů společnosti vůči dětem s poruchami chování.

4.1 Forma a způsob tvorby přehledové studie

Zvolené téma studie souvisí s dlouhodobým zájmem autorky bakalářské práce o problematiku poruch chování a její pracovní praxí, a slouží tak i pro zvýšení poznání autorky práce v dané oblasti. Autorku práce osobně zajímá, jakým oblastem se autoři v dané problematice věnují, stejně tak i zda autoři výzkumných prací docházejí k podobným závěrům.

Pro vypracování byla proto zvolena kombinovaná forma tradiční/narativní přehledové studie s prvky mapujícího přehledu. Tradiční přehledovou studií charakterizuje Mareš (2013) jako *“shrnující přehled, který se opírá o rozsáhlejší soubor prací na dané téma za zvolené časové období. Autor při tvorbě přehledu vychází z pečlivě volených výzkumných otázek či stanovených hledisek. Popisuje poznatky získané dosavadními výzkumy, sumarizuje je, identifikuje rozpory v názorech autorů i ve výsledcích, které uvádějí. Dospívá k obecnějším závěrům a doporučením. Studie má podobu výkladu různých aspektů problému. Kvalita přehledu závisí mj. na výběru pramenů, z nichž autor čerpá, na způsobu rozboru, na odborné erudici autora a jeho zkušenostech s tímto typem studií.”*. Tradiční forma přehledové studie je tedy vhodná pro možnost získání hlubšího poznání autorky v dané problematice, a představuje tak základ přehledové studie.

Pro mapující přehled Mareš (2013) uvádí, že analyzuje jednotlivé výzkumné studie, třídí je, shlukuje do větších celků, a dále uvádí, že závěry pak slouží jako podklad pro jiné přehledy anebo pro orientaci dalšího výzkumu v dané oblasti. Dle autorky práce tento přístup umožňuje identifikaci, kterým oblastem výzkumu je věnována pozornost, a v jaké intenzitě.

Způsob tvorby přehledové studie je dále navržen takovým způsobem, který by mohl umožnit opakované užití stejné metodiky při tvorbě budoucích přehledových studií se stejným zaměřením, a umožnit tak srovnání současného a budoucího stavu poznání.

Kvalita zvolené formy přehledové studie je do velké míry ovlivněna výběrem pramenů (Mareš 2013). V následující kapitole jsou proto uvedeny cíle a metodika práce, které se snaží jednak vyhovět požadavkům zvolené formy přehledu, a zároveň vyhovět omezením daným limitací na rozsah bakalářské práce.

Výběr zkoumaných prací je záměrně časově a tematicky omezen. Pro výběr zkoumaných prací je stanovena taková metodika výběru, která by měla zaručit neutrální výběr cíleně zaměřený na danou problematiku.

Pro vypracování charakteristiky je zvolen neutrální výklad, tzn. bez snahy interpretovat či jinak zkreslovat názor autorů zkoumaných prací. Následuje analýza a porovnání studií s cílem nalézt odpověď na položené výzkumné otázky.

4.2 Cíle a metodika práce

V rámci této kapitoly jsou stanoveny cíle a metodika práce.

4.2.1 Stanovení cíle

V rámci teoretické části práce byly uvedeny různé aspekty související s poruchami chování a postupy a přístupy při socializaci dětí s těmito poruchami. Cílem praktické části je poskytnout přehled výsledků řady výzkumů na dané téma v českém prostředí, s cílem shromáždit, utřídit, a zhodnotit dosavadní výsledky výzkumu na dané téma. Součástí je kategorizace prací a identifikace, do jaké míry se zkoumané práce zaměřují na stejné téma, a pokud ano, tak zda docházejí ke stejným závěrům.

Vedlejším cílem je shromáždění a poskytnutí přehledu o užitých metodologických přístupech a používaných metodách.

Pro přehledovou studii byly stanoveny následující výzkumné otázky:

- **VO1: Jaké jsou nejčastější oblasti výzkumu dětí s poruchami chování? Mění se v průběhu času zaměření těchto výzkumů?**
- **VO2: Jsou ve zkoumaném vzorku prací stanoveny podobné cíle? Pokud ano, dochází autoři zkoumaných prací ke stejným závěrům?**
- **VO3: Do jaké míry je vhodné zvolené výběrové kritérium pro tvorbu přehledové studie zaměřené na poruchy chování**

4.2.2 Metodika práce

Při přípravě přehledové studie je nutné vycházet ze studia odborné literatury, a vhodně zaměřit cíle studie. Neméně významnou část tvoří stanovení metodiky práce, v rámci které je

zapotřebí určit, jakým způsobem se bude při tvorbě studie postupovat, což má zásadní vliv na relevantnost výsledků studie.

4.2.2.1 Výběr zkoumaných studií

Studie se zabývá zvolenou problematikou v českém prostředí, a je proto zapotřebí vybírat z takových studií, které mají jednak podobný vědecký charakter a geografickou příslušnost, ale mohou zároveň poskytnout obecnější náhled na stav zaměření autorů a celkový stav výzkumu v dané oblasti. Zároveň je vhodné zvolit zkoumané práce tak, aby samotný výběr negativně neovlivňoval či nezkrusoval položené otázky.

Za tímto účelem je pro výběr zvolena následující metodika:

- Výběr bude zahrnovat pouze bakalářské, diplomové a rigorózní závěrečné práce.
- Výběr bude zahrnovat pouze práce z posledních let, a to s cílem zajištění relevantnosti přehledu. Zvolené období je pro práce v rozmezí let 2015 až 2020.
- Výběr bude prováděn z jednotného informačního zdroje theses.cz, který obsahuje informace o publikovaných závěrečných pracích. Tato databáze¹ byla spuštěna v r. 2008 a obsahuje od této doby údaje o stovkách tisíc různorodých závěrečných pracích z řady vysokých škol působících na území České republiky. Databáze zároveň poskytuje možnost strojového vyhledávání v obsahu těchto prací, což bylo užito při výběru vhodných prací.
- Výběr vhodných prací bude proveden na základě jednoho výběrového kritéria, které bude natolik specifické, že by mělo zajistit zahrnutí pouze výčet studií zabývajících se tematikou poruch chování. Za tímto účelem budou použity kódy F91.x pro mezinárodní klasifikaci nemocí poruch chování (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR 2021).
- Z vyhledaných dat budou vyřazeny závěrečné práce, pro které bude uvedeno, že nebyla úspěšná obhajoba práce. Dále budou vyřazeny ty práce, pro které nebude veřejně dostupné plné znění práce.
- Z důvodu nutnosti omezení rozsahu této bakalářské práce bude následně ze zbývajících množiny vybráno 18 prací, a to náhodným výběrem. Cílem provedení náhodného výběru je snaha o zachování struktury různorodosti prací, zvolených témat a metodologických přístupů.

Volbou zdroje theses.cz je splněno kritérium českého prostředí, a zároveň poskytuje dostatečný vzorek, který zajišťuje jednak různorodost témat souvisejících s poruchami

¹ <https://wikisofia.cz/wiki/Theses.cz>

chování, tak i dostatečně umožňuje provést potřebné hodnocení změn zkoumaných témat ve zvoleném časovém období.

Databáze theses.cz poskytuje veřejně dostupnou vyhledávací službu², která vyhledává v obsahu evidovaných závěrečných prací (fulltextové vyhledávání). Zároveň umožňuje zadat časové období vyplněním let, kdy byla práce obhajována. Zásadním pro úvodní výběr je vhodné zvolení vyhledávacího výrazu, kterým bude vymezena množina prací. Vyhledávací služba theses.cz poskytuje kvalitní vyhledávání, které umožňuje řadu funkcí souvisejících se specifiky českého jazyka (podpora různého slovosledu, diakritika apod.). Při snaze o vyhledání za užití obecného “poruchy chování” či “poruchy chování dětí” došlo vyhledání více než 900 vyhovujících prací. Při zkoumání vyhledaného vzorku bylo ale shledáno, že vyhledané práce se primárně nezaměřují výhradně na zkoumanou problematiku. Výsledkem těchto snah bylo užití níže uvedeného obecnějšího postupu, který by bylo možné použít i pro případný jiný informační zdroj.

Postup úvodního vyhledání vhodných závěrečných prací na theses.cz:

- Pro vyhledávání jsou použity všechny kódy dle MKN-10 pro poruchy chování, což bude tvořit hledaný výraz ve formě (celý text):
 - **F91.0 F91.1 F91.2 F91.3 F91.8 F91.9**
- Zároveň bude výsledek vyhledávání omezen na roky obhajoby práce ve zvoleném **časovém období 2015 až 2020**.
- Dle charakteristiky³ vyhledávání theses.cz budou vyhledány pouze ty práce, které obsahují všechny zmíněné MKN-10 kódy. Předpokladem zde je, že budou vyhledány práce zaměřující se primárně na zkoumanou problematiku poruch chování.

Při použití uvedeného postupu bylo vyhledáno již jen 50 prací. Bližším ohledáním anotací vyhledaných prací bylo ověřeno, že se tyto práce skutečně zaměřují na zkoumanou problematiku.

4.2.2.2 Způsob zpracování obsahu vybraných studií

Obsah vybraných prací bude podroben analýze, v rámci které budou zkoumány především praktické části dané práce. Cílem bude shromáždit údaje pro následné zhodnocení stanovených otázek.

Pro každou práci bude uvedena stručná charakteristika, užitý metodologický přístup, a vypracováno stručné shrnutí závěrů dané práce s ohledem na vztah k otázkám stanoveným v

² https://theses.cz/th_search/catalogue [vid. 2021-05-02]

³ <https://theses.cz/napoveda/komunikace/vyhledavani> [vid. 2021-05-02].

přehledové studii. Z pohledu přehledové studie může nastat situace, kdy byla vybrána nerelevantní práce. Pro účely ověření správnosti výběru budou i tyto práce ve vybraném vzorku ponechány.

Následně bude uvedeno porovnání jednotlivých prací, a to i s ohledem na relevantnost daných prací ke stanoveným otázkám.

Charakteristika zvolených prací je uvedena v následujících kapitolách. Pořadí je uvedeno chronologicky podle jednotlivých let, a to s cílem zodpovězení otázek přehledové studie zabývající se změnami v průběhu času.

4.3 Charakteristika studií

Tato kapitola uvádí charakteristiku vybraných studií dle zvoleného typu přehledové studie a metodiky. Na závěr kapitoly je uveden souhrn s přehledem vazeb k položeným otázkám.

4.3.1 Charakteristika vybraných závěrečných prací

Ve své bakalářské práci si jako cíl vytyčila **Bidmonová (2015)** provést výzkumné šetření, které bylo realizováno formou strukturovaných rozhovorů s asistenty pedagoga, učiteli a rodiči dítěte s ADHD. Cílem práce bylo zjistit, zda přináší práce asistentů pedagoga s dětmi s ADHD užitečnost v rámci spolupráce s rodiči a učiteli dítěte s ADHD. Dílčím cílem pak bylo nalezení situací, které jsou pro asistenty pedagoga náročné na zvládnání při práci s dítětem s ADHD, a jaké jsou možnosti vzdělávání asistentů v této problematice. Dále pak jsou zkoumány možnosti dosažení lepších výsledků při práci s dítětem s ADHD. Konstrukce rozhovoru byla rozčleněna na rozhovory s rodiči dítěte, učiteli dítěte a s asistenty pedagoga. Bidmonová (2015) z rozhovorů s pedagogy zjistila, že ne všichni učitelé znají pravý význam syndromu poruchy pozornosti s hyperaktivitou. Při kontaktu s takovým dítětem učitelé řešili problém individuálním přístupem k dítěti, s rodiči a s asistenty pedagoga. Z rozhovorů vyplynulo, že učitelé jsou s prací s asistenty obecně spokojeni, a při práci s dětmi s ADHD hodnotí pozitivně především trpělivost a zlepšení soustředěnosti a také výsledků dítěte. V neposlední řadě potom snížení vyrušování dítěte a lepší zvládnání svých emocí. Naopak z rozhovorů s asistenty vyplynulo, že typicky mají středoškolské vzdělání a absolvovaný příslušný akreditovaný vzdělávací kurz. Každoročně pak probíhá povinné školení a supervize se simulací náročných situací. Pro vysokoškolské studenty je práce asistenta pouze přechodným zaměstnáním. Svou práci s dítětem s ADHD hodnotí asistenti pedagoga tak, že nepozorují zásadnější pozitivní vliv na chování dítěte, pouze vnímají zlepšení v oblasti učení. Jako náročné označují ovládnutí své vlastní psychiky. Výzkumné šetření ukázalo na dobrou spolupráci učitelů a asistentů, a naopak nedostatečnou spolupráci rodičů a asistentů, kde

rodiče neprojevují dostatečný zájem a na ochotu pomoci ze strany učitelů a asistentů často nereagují. V závěru práce je uvedeno tvrzení, že práce asistenta s dítětem s ADHD přináší pozitivní výsledky, které se lépe koncentruje na činnost, ve vyučování nevyrušuje a lépe zvládá své emoce. Zároveň práce klade důraz na práci s dítětem nejen ve škole, ale také v rodině.

Za cíl své diplomové práce si **Košíčková** (2015) stanovila porovnávání osobností dětí s diagnostikovanými poruchami chování a zdravých dětí. Ve své práci porovnává odchylky v osobnostech dětí a adolescentů s poruchami chování a bez nich, a snaží se zjistit možný vliv na diagnostiku poruch chování v době adolescence. Pro praktickou část práce je zvolena kvantitativní metoda 3 typů standardizovaných dotazníků (TCA-A, PANAS-C a PedsQL), za užití kterých byly zjišťovány standardizované údaje o zkoumaných 40 dětech s poruchami chování, a kontrolním vzorku dalších 40 dětí bez poruch chování. Následně byl užit diferenciální přehled, tzn. porovnávání jednotlivých údajů zkoumaných osob mezi sebou se soustředěním se na zjištění rozdílů mezi osobami. V rámci výsledků práce byla potvrzena hypotéza o odlišnosti u dětí s poruchami chování oproti dětem bez poruch chování, a to v následujících dimenzích osobnosti - vyšší hodnoty v oblasti vyhledávání nového a sebepřesažení, nižší hodnoty v oblasti vyhýbání se poškození. Je naznačen možný prediktor pro rozvoj poruch chování u dětí a adolescentů, a to právě v podobě vyhledávání nového. Jako další faktor byla zmíněna emocionalita u dětí s poruchami chování, a to v oblasti prožívání smutku a vzteku. Dále byl prokázán rozdíl v chování mezi chlapci a dívkami, kde dívky obecně vykazovaly vyšší hodnoty v oblasti spolupráce oproti chlapcům. V oblasti kvality života bylo u dětí s poruchami chování zjištěno, že pociťují často problémy v oblasti pocitů (cítí obavy, smutek, hněv, obavy o budoucnost nebo problémy se spánkem) a mají problémů ve škole (potíže s pozorností, zapomínání věcí, nepřítomnost).

Maňasová (2015) se ve své bakalářské práci zaměřila na komplexní otázku vztahu morálky a krásné literatury, a to ve vztahu k narušeným osobnostem (hrdinek) vybraných světoznámých literárních děl. Práce analyzuje zvolené ukázky dvou vybraných literárních děl, a představuje rozbor konkrétních situací, na kterých se snaží poukázat na vztah hrdinek daného díla k morálce. K daným situacím pokládá otázky, na které by bylo vhodné dle autorky práce odpovědět. Cílem praktické části práce je poukázat na možnosti rozšíření způsobu výuky dětí v hodinách českého jazyka při práci s literaturou, a to ve vztahu ke komplexním situacím ilustrovaným na vybraných částech děl. V těchto situacích je nutné řešit otázky morálky a vztahu k ohrožené či narušené osobě. Zvolený přístup zpracování je analýza vybraných částí děl ze zkoumaného hlediska, a pokládání otázek, na které by bylo vhodné

hledat odpovědi. Vybízí tak k užití navrhovaného postupu a rozšíření stávajících metod výuky.

Peková (2015) si za cíl své diplomové práce zvolila zkoumání specifík rodinných vztahů dětí s poruchami chování, které bylo realizováno srovnáním výsledků semiprojektivního testu rodinných vztahů dětí s poruchami chování a bez nich. Kontrolní vzorek čítal 80 dětí rozdělených na dvě skupiny, jednu kontrolní. Kontrolní skupina byla vyrovnána také podle pohlaví dítěte, jeho věku, velikosti jeho rodiny, její úplnosti, vzdělání rodičů a údaje, zda je rodič zaměstnán. Zpracování údajů probíhalo za použití statistického software. **Peková** (2015) hodnotí jako přínos své práce rozšíření povědomí o vlivu rodinného zázemí dítěte na pozdější chování, a zlepšení možností intervence v rodinách dětí s poruchami chování. Výsledkem práce je řada zjištění. Jako statisticky významné byly označeny v hodnocení vztahů v rodině negativní city, které převažují v rodinách s dítětem s poruchami chování. Z hodnocení vztahů mezi členy rodiny vyplynulo jako významné snížení kladných citových vztahů s matkou v rodinách s dítětem s poruchami chování, a zvýšení záporných citů vůči matce. Významné navýšení záporných citových vazeb dětí s poruchami chování bylo zaznamenáno s jejich nevlastním otcem. Nebyl zjištěn rozdíl ve vztahu k vlastnímu otci, a to pro kladné ani záporné city. Dle získaných údajů toto platí také pro vztahy se sourozenci a vztahy s členy širší rodiny. Stejně tak nebyl prokázán vliv věku nebo pohlaví dítěte. Práce uvádí, že ve výzkumu nebyl zjištěn teoreticky předpokládaný významný vliv negativních citů matky vůči dítěti. To je přisuzováno obavám dotazovaných dětí z pocitů viny a strachu, či obranné mechanismy vlastního sebepojetí. Zároveň je uvedeno, že děti s poruchami chování uvádí za zdroj konfliktů nevlastního otce nebo sebe. Závěrem práce jsou uvedeny limitace práce, a to nedokonalé vyrovnání skupin podle zvolených kritérií, a vynechání proměnných jako socioekonomický status, demografické údaje, anamnestické údaje a uplatňování stylu výchovy.

V diplomové práci se **Vacek** (2015) zaměřil na zkoumání postojů rodičů dětí, které procházejí pobytovou službou ve středisku výchovné péče. Zvoleným způsobem zpracování je užití standardizovaného dotazníku v kombinaci se studiem příslušné dokumentace. První výzkumný soubor čítal 62 dětí, které prošly preventivně výchovným pobytem ve středisku výchovné péče. V tomto souboru 75 % tvořili chlapci, což je dle autora práce běžný poměr. Druhý výzkumný soubor čítal 12 dětí, které hodnotily chování svých rodičů, a 21 rodičů, kteří uskutečnili sebehodnocení svého chování směrem ke svému dítěti. **Vacek** (2015) dochází k závěru, že chování otce je podle dětí nadprůměrně citově vřelé, naopak negativní chování je pod průměrem (hostilita, agresivita, nevšímavost, odmítání). Matka je dle získaných dat

vyhodnocena opačně. Autor dále srovnává zjištěné poznatky s předchozími výzkumy, které zkoumaly vztahy ve funkčních rodinách. Dochází k hypotéze, že negativní chování matky má zásadní vliv na chování dítěte, který je patrný právě při porovnávání s funkčními rodinami. Autor práce nicméně upozorňuje, že by bylo zapotřebí v dané oblasti ještě dalšího výzkumu, a to na větším vzorku dat. Jako vhodné opatření je doporučeno aktivně vznikající problémy řešit, a to včas již na úrovni učitelů žáka, výchovných poradců a ředitele školy. Zde by mělo dojít k upozornění rodičů dítěte na možný vznikající problém, a následně k informování odboru sociálně právní ochrany dětí. Vybízí také ke konzultacím se střediskem výchovné péče.

Buchtová (2016) se ve své diplomové práci zaměřila na postoje předškolních pedagogů k dětem s problémy a poruchami emocí a chování, a to napříč spektrem programů mateřských škol. Cílem práce bylo zjistit postoje předškolních pedagogů v dané problematice, vnímání vztahů a postavení dítěte ve třídě, uplatňované přístupy pedagogů a vnímání jejich role, stav a způsob provádění změn ve vzdělání pedagogů v dané problematice, úroveň spolupráce s pedagogickými poradnami a úroveň spolupráce pedagogů a rodičů dětí s poruchami emocí a chování. Pro výzkumné šetření byla zvolena forma rozhovoru, kterého účastnilo 5 respondentů z mateřských škol s různým programem: běžná MŠ, s programem Montessori, podporující zdraví, lesní MŠ a MŠ s programem Začít spolu. Jeden respondent byl absolventem střední pedagogické školy. Ostatní byli absolventy pedagogické fakulty, z toho dva v magisterském programu. Práce uvádí, že projevy poruch chování se lze setkat na základních školách, ovšem mohou být pedagogicky rozpoznány, diagnostikovány a může být intervenováno ještě v předškolním věku. Respondent uvedené tvrzení potvrdili a uvedli, že procesem pozorování je možné odlišit běžné a vybočující chování, především pokud obsahuje i prvky agrese. Respondenti uvedli, že se setkali také se závažnou poruchou chování ve formě promyšlené agrese. Respondent se SŠ vzděláním měl silně prosegregační postoj, což bylo v kontrastu s ostatními respondenty. Respondenti uvedli, že práce s dětmi s poruchami chování vede většinou k negativním pocitům: vztek, bezmoc, sebelítost, vyčerpání a nelibost. Při dílčím úspěchu pak k pocitu viny, lítosti, ponaučení, satisfakce a sebereflexe. Práce označuje sociální interakci dítěte s poruchami emocí a chování za bariérovou. Respondenti uvedli, že považují za efektivní ty přístupy, které jsou založeny na respektu k individualitě a rozhodnutí dítěte, pravidlech a řádu a jejich důsledným dodržováním, častým připomínáním a vysvětlováním, na milém a kladném vystupování vůči dítěti a na pozitivním motivování dítěte. Jako vhodné osobnostní vlastnosti respondenti jmenovali trpělivost a zdrženlivost, umění některé otázky včas uzavřít a nevracet se k nim, potom lásku k dětem a hravost. Jako

jednoznačně neefektivní byl jmenován nátlak a manipulativní jednání spojené s direktivním přístupem nebo křikem. Většina respondentů uvedla, že jsou absolventy či budoucími absolventy oboru speciální pedagogika a že rozšiřují své vzdělání formou kurzů, seminářů, studiem odborné literatury a odborných časopisů. Většina respondentů uvedla, že se v počátcích své praxe necítili dostatečně teoreticky vybaveni. Jeden respondent s opačným názorem byl absolventem řady vzdělávacích kurzů a seminářů v oblasti pedagogiky. Jako problémová pak byla označena úroveň spolupráce s pedagogicko-psychologickými poradnami, omezení možnosti zřizování funkce asistenta pedagoga, nefunkční vzájemná podpora a spolupráce s rodiči, a nedostatek striktně prakticky zaměřených seminářů a kurzů k řešené problematice. Kromě jednoho respondenta byla zmíněna nízká či nulová komunikace s pedagogicko-psychologickou poradnou, kde za problémovou označili respondenti spolupráci rodičů s touto poradnou. Respondenti označili za klíčový zvolený způsob komunikace při počátcích vzájemného kontaktu s rodiči a dítětem s poruchami chování, kde je nutné vybudovat pocit pedagogické kompetence učitele. Při nevhodném nastavení vztahů pedagogů se respondenti setkali s neochotou spolupracovat a podezíráním z podjatosti. Práce na závěr uvádí doporučení zvýšení informovanosti předškolních pedagogů v dané problematice, a to formou akreditovaných kurzů a seminářů, a samostudiem. Dále pak doporučuje zvýšení úrovně spolupráce vedení MŠ a institucí poradenského systému, a zapojení vedení MŠ do komunikace s rodiči dítěte s poruchami emocí a chování.

Diplomová práce **Matuchové** (2017) se zabývá kvantitativním zkoumáním úrovně Locus of Control a patologickými projevy chování u dospívajících jedinců. Cílem práce je zjištění převládající úrovně Locus of Control u dospívajících s poruchami chování. Dílčími cíli bylo zjistit úroveň kontrolní skupiny a vzájemný rozdíl. Metoda výzkumu bylo užití dvou typů dotazníků, a následné statistické vyhodnocení. Pro sběr dat byl užit Dotazník na měření internality a externality, a Dotazník rizikového chování adolescentů. Výzkum byl proveden na dvou skupinách: První skupina s jedinci umístěnými v pobytových střediscích výchovné péče, a kontrolní skupina složená z jedinců z přirozeného prostředí. Z výzkumu vyplynul statisticky významný rozdíl úrovně Locus of Control mezi zkoumanou a kontrolní skupinou, kde průměrná úroveň zkoumané skupiny byla nižší (průměr 16,5 %) ve srovnání s kontrolní skupinou z přirozeného prostředí (průměr 20,2 %). Děti z přirozeného prostředí tak vykazovaly vyšší úroveň internality, a děti z pobytových středisek výchovné péče vyšší úroveň externality. Analýza dat také uvádí, že míra rizikového chování u zkoumané skupiny dosáhla úrovně hodnocené jako vysoká rizikovost (6,6 %). Zatímco u kontrolní skupiny 2,8 %, což je hodnoceno jako běžná rizikovost. Dále práce uvádí, že existuje pozitivní korelace

mezi úrovní Locus of Control a rizikovým chováním v oblasti abúzu u zkoumané skupiny dětí, stejně tak i v oblasti delikvence, která je statisticky prokázána. Práce uvádí, že nebyla prokázána významnost úrovně Locus of Control a vztahu k šikaně. Práce na závěr zdůrazňuje, že cílem práce nebylo prokázat obecně negativní vliv externího Locus of Control, a že existuje celá řada jiných vlivů, na které je nutné také pamatovat.

Diplomová práce **Ponížilové** (2017) se zaměřuje na oblast jedinců opouštějících výchovné ústavy. Cílem práce bylo zmapovat obraz situace zletilého jedince opouštějícího výchovný ústav. Zvolenou metodou byly polostrukturované rozhovory a dotazníkové šetření. Výzkum zkoumal otázky související se zajištěním podpory zletilého jedince opouštějícího výchovný ústav, přípravou na samostatný život během pobytu ve výchovném ústavu a využívání dostupných programů samotnými jedinci. První skupinu tvořili zkoumaní jedinci se stanovenou věkovou hranicí 17 let. V tomto věku je nepravděpodobný návrat do rodiny, a tito jedinci jsou umístěni do předvýstupní skupiny výchovných zařízení. Druhou skupinu tvořily osoby, které se podílejí výchově a vzdělávání zkoumaných jedinců, včetně jejich přípravy na samostatný život. Třetí skupinu tvořily osoby působící v návazných službách určených pro skupinu sociálně znevýhodněných jedinců, tzn. v oblastech sociálních služeb a různých státních institucí jako je úřad práce. Získané údaje byly zpracovány za pomoci otevřeného kódování, v rámci kterého byly rozhovory přepsány do textu, a tento text následně analyzován s cílem rozdělit jej na jednotlivé fragmenty, které je možné přiřadit k jednotlivým zkoumaným otázkám. Druhá skupina projevila během výzkumu proaktivní chování. Naopak zkoumaní jedinci, v první skupině, projevovali spíše negativní postoj. Na základě výzkumu se autorka práce domnívá, že největší vliv na jedince má práce se vztahem a hledání individuálních strategií. Jako problém naopak vnímá osobnostní předpoklady, výchovné problémy a nízkou motivaci jedinců ke změně. Jako rozhodující faktor práce považuje, pokud jedinec má ve výchovném ústavu osobu, které plně důvěřuje a na kterou se v případě potřeby může obrátit. Autorka hodnotí absenci této důvěry jako podstatný faktor omezující vliv výchovného ústavu na přípravu jedince na odchod do samostatného života. Jako další důležitý faktor je označeno smysluplné využití volného času. Zde je jedinci zdůrazněn pozitivní vliv sportu, a zmíněna potřeba podpory osobních zájmů jedinců. Jako problematickou byla označena situace jedinců, kteří trpí psychickými potížemi, a jsou označeni za nekompetentní k samostatnému životu. Pro tyto jedince je doporučen přechod do chráněného bydlení, naopak jako ne úplně vhodné jsou označeny byty na půl cesty, jelikož neposkytují potřebné další vedení jedinců. V rámci druhé skupiny bylo zjištěno, že kladou důraz na dokončení vzdělání, které zkoumaní jedinci považují za méně důležité, a snaží se naopak začít co nejdříve

pracovat a vydělávat peníze. Práce zdůrazňuje, že přitom vzdělání zprostředkovává snadnější uplatnění na trhu práce a také motivuje ke změnám chování. Výzkum dále odhalil, že nejčastějšími problémy zkoumaných jedinců je absence vnitřní motivace, a časté selhání v důsledku uspokojování svých potřeb bez vidiny následků takového jednání. Doporučení pro praxi jsou vytrvalé zaměření se na rodinu jedinců, zvýšení odborné vzdělanosti pracovníků výchovných ústavů, zatraktivnění podmínek práce ve výchovném ústavu, vytvoření strategie pro odchod problematických jedinců, rozšíření spektra poskytovatelů chráněného bydlení a aktivní zapojení dalších organizací do problematiky odchodu osob z výchovných zařízení.

Cílem bakalářské práce **Hamalové** (2018) bylo zmapování možností intervence internalizovaných poruch chování ve městě Brno. Vedlejším cílem bylo ověření hypotézy, že lze nalézt efektivní pomoc i bez nutnosti návštěvy psychiatra. Pro možnost realizace zmíněného záměru byla zvolena metodika analogie, analýzy a syntézy. Nejprve byla pomocí analogie nalezena zařízení, která potenciálně odpovídala cílovým potřebám. Analogie tedy sloužila pro úvodní výběr středisek a služeb. Následná byla provedena analýza informací o jednotlivých střediscích a službách, které poskytují. Na základě těchto podkladů byla vytvořen seznam vhodných zařízení, který tvoří hlavní výstup této práce společně s vytvořeným informačním a osvětovým letákem. Výsledný seznam obsahuje výčet 9 středisek a služeb, které jsou určeny pro děti a mladistvé trpící s depresí či školní fobií. Hamalová (2018) hodnotí jako největší problém v řešené oblasti malou informovanost o typech nemocí a jejich projevech, stejně tak i o možnostech jejich diagnostiky a léčby. Navrhuje proto, aby se pro zainteresované osoby (rodiče, děti a pedagogy) pořádali semináře a přednášky, poskytovaly informační služby, a poskytovaly informační letáky ve škole. Práce vyhodnotila, že ve městě Brno existuje málo středisek, které by se zabývaly problémy souvisejících s dětskou depresí a školní fobií. Identifikovaná střediska se navíc danou problematikou zabývají nepřímou. Práce závěrem potvrzuje vedlejší cíl práce, tedy že pro efektivní řešení zkoumaných problémů existují i jiné možnosti než pouze návštěva psychiatra.

Kárská (2018) se ve své diplomové práci zaměřuje na využití terapeutických technik a přístupů v etopedickém zařízení. Výzkum byl proveden za užití polostrukturovaných rozhovorů, a to s klienty ústavní a ochranné výchovy a jejich pracovníky. Cílem bylo provést porovnání vnímání užitých terapií v daných zařízeních, a to ze strany dětí a pracovníků daných zařízení. Výzkumné otázky se zaměřily na zjištění užitých terapií, názorů na ně ze strany pracovníků a samotných dětí, rozdíly v oblíbenosti užitých terapií, vnímání účasti dětí na terapii a jak probíhá změna v chování v rámci terapeutického procesu. Význam zahrnoval čtyři vybrané pracovníky a čtyři děti. Respondenti byli vybráni z dětských domovů se školou

a z dětských domovů diagnostických ústavů. Rozhovory byly uskutečněny s etopedy, psychology a terapeuty. Děti byly ve věkovém rozmezí 13 až 18 let. Ke zpracování dat bylo použito kódování, pomocí kterého bylo provedeno rozčlenění částí rozhovorů do sledovaných kategorií otázek. Výzkum zjistil, že zařízení nabízí mnoho různých druhů terapií, včetně muzikoterapie, hipoterapie, canisterapie, arteterapie biblioterapie, pohybové aktivity, individuální a skupinové terapie. Děti se účastní různých druhů terapií současně, přičemž jako podstatná faktor je jmenována pravidelnost a dodržování zavedeného časového režimu. Děti uvedly, že mají povědomí o nabízených terapiích, ale že jsou spokojeni se stávajícím výběrem. Výzkum zjistil rozdíl ve vnímání preferovaných terapií mezi pracovníky a dětmi. Mezi nejoblíbenější terapie podle pracovníků patří celkově animoterapie, muzikoterapie, pohybové aktivity, arteterapie a individuální terapie. Děti naopak uvedly animoterapii a přání spojené s více pohybovými aktivitami, skupinovou terapii a biblioterapii. Za nejméně oblíbenou naopak označily muzikoterapii. Práce hodnotí, že podstatnou je dlouhodobá spolupráce, při které je větší pravděpodobnost, že se dítě naučí lépe spolupracovat, komunikovat a odbourávat stres a úzkost. Z pohledu přínosnosti terapií hodnotí pracovníci jako omezující faktor nedostatečný počet kvalifikovaných terapeutů, což má dopad na reálnou nabídku a frekvenci konkrétních terapií. Je zde možný vliv přehlcení terapiemi, kdy dochází k absenci přirozeného prostředí, ve kterém by se děti mohly věnovat běžným činnostem. Děti preferují terapie mimo zařízení, kam docházejí samy bez dozoru. Dále jsou terapie využívány dětmi jako nástroj pro vynechání vyučování, což potvrdili pracovníci i děti. Celková názor na terapie je závěrem zhodnocen jako subjektivní, a proto práce nepovažuje za vhodné poskytnout nějaké zobecnění výsledků. Jako pozitivní byla označena skutečnost, že díky široké nabídce si děti vybírají terapie dle svých preferencí, a nejsou k tomu nijak nuceni.

Cílem diplomové práce **Kotrlové** (2018) bylo zjistit, zda spolupráce základní školy, pedagogicko-psychologické poradny (PPP) a rodičů přispívá k intervenci žáka s poruchou chování na 1. stupni základní školy. Zvolenou metodou bylo polostrukturované pozorování žáků 1. stupně ZŠ a polostrukturované rozhovory s pedagogy, pracovníky poraden a rodiči. Hlavní formulovaná výzkumná otázka se soustředila na zvolené téma. Další otázky pak na přístup k dítěti s poruchou chování, postoji k problematice inkluze, názory na znalosti v oblasti poruch chování a na reakce dětí při kontaktu s osobami. Během rozhovorů byl použit audiozáznam, což umožnilo pozdější analýzu zpracování rozhovorů a větší soustředění v průběhu samotných rozhovorů. Respondenti byli ve studii rozčleněni do jednotlivých výzkumných vzorků, a to dvě děti s poruchami chování, tři učitelé, dva rodiče a dva pracovníci PPP. Pozorování probíhalo v rámci přirozeného prostředí školy v průběhu výuky,

ve kterém byli pozorováni dva žáci s hyperkinetickou poruchou. Zde byla pozorována především nesoustředěnost, nezáměr a nereagování na výzvy učitelů. Reakce nastala pouze v případě oslovení asistentkou, a jejím povzbuzování k aktivitě. Výsledky interview ukázaly, že spolupráce rodičů, pedagogů, pracovníků PPP spíše nepřispívá k intervenci žáka s poruchou chování. Ze strany učitelů je zmíněna absence aktivity z poradny po tom, co je porucha chování diagnostikována. Spolupráce poté probíhá pouze mezi pedagogy a rodiči. Pracovníci PPP naopak spolupráci se školou hodnotili kladně, což tvoří rozpor. Naopak spolupráce s rodiči byla ze strany pedagogů i pracovníků PPP hodnocena kladně. Rodiče hodnotili spolupráci se školou kladně a s pracovníky PPP nejednoznačně. U otázky způsobu práce s dítětem se uživatelé a pracovníci PPP shodli, že každé dítě vyžaduje individuální přístup. Pracovníci PPP preferují práci s dítětem bez přítomnosti rodičů. Ve škole se dětem s poruchami chování je většinou nutná přítomnost asistentky, a v případě problémů je volán rodič. Rodiče uvedli, že se snaží situace řešit domluvou a komunikací o problému, případně podáváním medikace. Postoje učitelů a rodičů na téma inkluze nebyl jednoznačný. Byl použit argument, že děti s poruchami chování značně zpomalují výuku pro žáky intaktní a žáky nadané, kteří jsou tak omezeni v dosažení lepšího vzdělání. Respondenti zdůraznili argument, že inkluze přináší vyšší míru tolerance a respektu k odlišnosti, podpořené tzv. plánem pedagogické podpory. K otázce znalostí z oblasti poruch chování učitelé uvedli, že je na to studium na vysoké škole nepřipravilo, a znalosti nabývají sebevzděláním. Nebylo zmíněno, že by absolvovali nějaký tematický seminář, konferenci či nějak sdíleli své poznatky s kolegy z jiných škol. V závěru práce uvádí doporučení, aby pracovníci PPP více spolupracovali se školou, aby učitelé měli dostatečné znalosti a asistenti měli potřebné vzdělání.

Bakalářská práce **Pfeiferové** (2018) se věnuje postojům společnosti k dětem s poruchami chování. Cílem práce bylo ověřit, zda postoje společnosti k dětem s poruchou chování jsou spíše negativní. Zvolenou metodou byla dvoukroková. Nejprve byl užit nestrukturovaný rozhovor – narativního interview, a to s lidmi, kteří se stýkají s dětmi s poruchou chování. Na základě těchto rozhovorů byly formulovány anketa obsahující čtyři dichotomické, uzavřené otázky. Anketa byla následně rozšířena veřejnosti elektronicky. V rámci ankety bylo poté získáno 516 odpovědí na položené otázky, které byly statisticky vyhodnoceny. Anketa obsahovala otázky, zda respondent má osobní zkušenost s dětmi s poruchami chování, jaký k těmto dětem má postoj, zda se domnívá, že na poruchy chování má vliv výchovy v rodině, a jaký má postoj k informaci, když zjistí, že porucha chování u dítěte je vrozená. První otázka sloužila k rozdělení respondentů na dvě skupiny, přičemž zkušenost s těmito dětmi mělo 309 respondentů. Z reakcí všech respondentů bylo zjištěno, že u 54,3 % respondentů vyvolávají

tyto děti spíše negativní pocity. Dále, že 81,6 5 respondentů se domnívá, že na poruchy chování má vliv výchovy v rodině. A také, že 57,2 % respondentů vnímá pozitivněji vrozené poruchy chování (hyperaktivitu), než běžné poruchy chování (vlivem sociálního prostředí). Anketa získala také následující demografické údaje: Respondenti byli tvořeni z 82 % z žen především ve věku 20-60 let (96,1 %), a většinou se jednalo o studenty (65 %) následovně pracovníky ve školství (9 %). Závěrem byla přijata hypotéza, že lidé, kteří se s dětmi s poruchou chování nestýkají, mají k těmto dětem spíše negativní postoj. Autorka práce v závěru to interpretuje jako negativní předsudky, a vybízí k větší osvětě společnosti.

Cílem bakalářské práce **Zubrové** (2018) bylo zjistit, zdali poruchy chování zasahují do výchovně-vzdělávacího procesu základních škol. Vedlejšími cíli bylo zjistit, zda poruchy chování u žáků ovlivňují vztahy s okolními spolužáky, a zda poruchy chování narušují vzdělávací proces. Zvolenou metodou bylo pozorování a dotazník. Dotazníkové šetření se zabývalo vztahy ve třídě, a postoji a hodnocení spolužáků k žákům s poruchou chování. Pozorování probíhalo v rozmezí čtyř měsíců, a sloužilo jednak pro sběr údajů výzkumu, tak i pro následné formulování otázek pro anonymní dotazník. Výzkumný vzorek čítal 2 děti s poruchami chování v konkrétní základní škole, a 16 spolužáků. Celkově se výzkum týkal 9 chlapců a 9 dívek ve věku 12 až 13 let, tzn. včetně zkoumaných dětí s poruchami chování. Dotazník obsahoval 26 otázek, které měly za cíl zjistit, jak přistupují ostatní spolužáci k daným jedincům, jak s nimi vychází při skupinových aktivitách a jaké vztahy mají v třídním kolektivu. Pozorování probíhalo s frekvencí 2x měsíčně, zkoumané děti s diagnostikovanou poruchou chování. Ve zhodnocení výsledků výzkumů je uvedeno, že u zkoumaných dětí bylo možné pozorovat nepozornost a chyby dělané z nepozornosti, nesoustředěnost, zapomínání školních pomůcek, snadnou unavitelnost dítěte, vyrušování při hodině a nerespektování autorit. Agresivita nebyla pozorována. Zkoumaní žáci měli přidělen individuální vzdělávací plán, což kromě výše uvedeného práce také hodnotí jako potvrzení hypotézy, že poruchy chování zasahují do výchovně-vzdělávacího procesu. Pro dotazníkové šetření je poskytnuta interpretace vybraných otázek, ale chybí zde souhrn výsledků dotazníkového výzkumu. Pro vybrané otázky, pokud se jednalo o negativní otázku, bylo uvedeno, že většina spolužáků by nechtěla individuálně či kolektivně spolupracovat se zkoumanými žáky s poruchami chování. Pro pozitivní otázky ovšem spolužáci uvedli, že tyto žáky vnímají pozitivně. Práce tento rozpor dále neinterpretuje.

Horáčková (2019) se ve své diplomové práci zabývá postoji obyvatel Královéhradeckého kraje k dětem a mladistvým s poruchami chování. Cílem práce bylo ověřit hypotézy o daném kraji, konkrétně hypotézy, že poruchy chování jsou čtenější ve městech než na vesnici,

nejčastějším důvodem vzniku poruch chování jsou patologické jevy v rodině, projevy poruch chování jsou četnější na druhém stupni základních škol, obyvatelé kraje se děti a mladistvých spíše bojí a že obyvatelé kraje nejčastěji při diagnostice dětí s poruchou chování navštěvují psychologicko-pedagogické centrum. Metodou pro sběr údajů bylo dotazníkové šetření. Práce nejprve uvedla charakteristiku a srovnání výskytu poruch ve světě a v České republice, kde poukazuje na značný nárůst počtu dětí s poruchami chování v České republice za posledních 10 let. Uvádí, že diagnóza poruchy chování vzrostla z 0,16 % ve školním roce 2007/2008 na 1,55 % ve školním roce 2018/2019. Dále pak uvádí, že 84 % těchto dětí je vzděláváno za užití individuální integrace v běžné škole. Práce zmíněný nárůst interpretuje jako důsledek kvalitnější diagnostiky poruch chování, tzn. nepovažuje jej za skutečný nárůst. Práce dále uvádí základní charakteristiku Královéhradeckého kraje, a to z hledisek vývoje a struktury počtu obyvatel, ekonomického postavení kraje, geografického umístění kraje, údaje o různých druzích zařízení pro děti a mladistvé v kraji (školy, zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, školská poradenská zařízení, školská zařízení pro zájmové vzdělávání, střediska volného času, školská výchovná a ubytovací zařízení, dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy). Poté uvádí dostupné statistické údaje o dětech s poruchami chování ve zkoumaném kraji. Výzkumný vzorek respondentů čítal 200 osob (110 z nich bylo někdy v kontaktu s dítětem či mladistvým s poruchou chování, polovinu tvořily ženy, struktura respondentů byla věkově rovnoměrná, většina měla středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání a 61 % respondentů bydlelo ve městě). V hodnocení autorka práce uvádí, že odpovědi respondentů na projevy poruch chování jsou v souladu s odbornými údaji. Dále práce uvádí, že byl prokázán větší výskyt poruch chování ve městech. V oblasti příčin poruch chování uvedli respondenti různé odpovědi, předně nudu, rodinu, vrozené predispozice a mentální schopnosti jedince. Proto nebyla přijata hypotéza, že důvodem vzniku poruch chování je rodina. V oblasti nudy práce uvádí, že neodpovídá odborným názorům, nicméně doporučuje nízkoprahové zpřístupnění volnočasových aktivit. Dále nebyla přijata hypotéza, že poruchy chování jsou četnější na druhém stupni základních škol, kde 92 % respondentů označilo období základní školy. Nebylo možné přijmout ani hypotézu, že se obyvatelé kraje dětí a mladistvých s poruchami chování bojí, kde 79 % uvedlo, že tyto jedince toleruje. Naopak poslední hypotéza, že obyvatelé kraje nejčastěji při diagnostice dětí s poruchou chování navštěvují psychologicko-pedagogické centrum, byla potvrzena. V závěru práce je při práci s dítětem s poruchou chování zdůrazněn vliv rodiny, a včasná diagnostika.

V bakalářské práci se **Fridrichová** (2020) zabývá otázkou výskytu poruch chování u dětí v dětském domově. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, u kterých poruch chování je hlavní příčinou sociální prostředí dítěte. Dílčími cíli bylo zjistit, jakým způsobem ovlivnilo sociální prostředí dítěte vznik poruchy chování a zjistit, v jakých situacích či momentech došlo k projevům poruch chování. Užitou metodou je analýza osobní spisové dokumentace u dětí, u kterých se vyskytuje porucha chování. Zdrojem dat byly soudní rozsudky, znalecké posudky, lékařské zprávy, zprávy od vychovatelů dětského domova, zprávy z pedagogicko-psychologických poraden a zprávy od pedagogů. Pro vybrané děti s poruchami chování byla vytvořena kazuistika, který byla následně analyzována. Práce uvádí, že užitím zvoleného postupu nebylo možné výsledky zobecnit. Z analýzy vyplynulo, že sociální prostředí bylo příčinou všech poruch chování u zkoumaných jedinců, kromě výskytu hyperkinetické poruchy, ADHD a poruchy pozornosti ADD, kde uvedené nemohlo být konstatováno z důvodu biologických faktorů. Jako zásadní v této otázce práce uvádí skutečnost, že všichni zkoumaní jedinci byli umístěni do ústavní péče hned po svém narození. Za další faktor je označena neustálá změna prostředí, užívání návykových látek matkou, nedostatečné zajištění bytových podmínek, násilí v rodině, používání nepřiměřených trestů a nedostatečné projevy lásky. Jako vliv je označena také intelektuální dispozice rodičů, což práce vyvozuje ze znaleckých posudků matek, ve kterých jsou neutěšené poměry, ze kterých pocházely a podprůměrnost jejich intelektu. Jako okamžik začátku projevů poruch chování byl označen moment, kdy přestal být nastaven určitý řád a pravidla. Dále pak při změnách prostředí, a to buď prostředí školy nebo návštěvy rodinných příslušníků nebo při neúspěchu. U dvou respondentů se poruchy chování začaly projevovat při narození sourozence, kdy rodič upřednostňoval výchovu mladšího jedince. U respondentů se projevovalo slovní a fyzickou agresí, vulgárním vyjadřováním, afektivním chováním, ať předstíranou snahou o sebepoškozování nebo vykazováním sebevražedných tendencí, což bylo označeno jako snaha o získání pozornosti. Dále práce uvádí, že respondenti nebyli schopni respektovat autority. Práce zdůrazňuje, že poruchy chování se začaly projevovat a stav dítěte se značně zhoršil po kontaktu dítěte s rodiči. V této oblasti je doporučena vyšší pozornost sociálních pracovníků při kontaktu dítěte s rodičem, a to ve spolupráci s vychovatelem v dětském domově. Vzhledem k povaze poruch chování práce označuje snahu o hledání náhradní rodiny za nereálnou, a z tohoto důvodu zdůrazňuje potřebu posílení institutu pěstounské péče. Stejně tak doporučuje, aby děti trpící poruchami chování byly pod pravidelným lékařským dozorem s cílem postupného zlepšování vybraných oblastí jako je řeč. Dále je zdůrazněno, že u všech

respondentů se vyskytovala hyperkinetická porucha, a vyzývá, aby tato porucha byla včasné diagnostikována.

Diplomová práce **Křížové** (2020) se zaměřila na evaluaci aktuálního individuálního vzdělávacího programu pro přípravu dětí na odchod z výchovného ústavu. Hlavním cílem práce je následné vytvoření metodického průvodce pro tyto děti. Jako metoda práce bylo zvoleno dotazníkové šetření pro evaluaci vhodných témat přípravy na zletilost, a vytvoření 10 animovaných instruktážních videí s tištěným průvodcem, které jsou navrženy na základě dané evaluace, s cílem možnosti jejich následného užití v přípravě dětí na běžný praktický život. Dotazníkové šetření se zaměřilo na konkrétní výchovný ústav a na otázku, zda jeho program přípravy na odchod do z ústavní výchovy je aktuální. Dále bylo zkoumáno, zda vytvořená videa jsou srozumitelná, což bylo zkoumáno na vzorku dětí z výchovných ústavů ve věku 17 až 19 let. Dále bylo zkoumáno, jaké změny by tyto děti ještě uvítaly. Autorka práce ve své práci navazovala na její dřívější výzkum z r. 2008, který se zabýval obdobným tématem, a v rámci dotazníkového šetření tak po 12 letech oslovila původní klienty s dotazem, zda je stávající program odchodu z VÚ stále aktuální, a kolika lidem pomohl při vstupu do života. Výzkumný vzorem tak čítal první skupinu tvořenou klienty VÚ ve věku 19 a více let, a druhou skupinu stávající klienty ve věku 17-19 let čítající 7 členů. První skupina čítala 36 respondentů, kde 35 z nich uvedlo ženské pohlaví. Jedna respondentka podstoupila léčbu, a nyní je mužem. Všichni respondenti druhé skupiny uvedli, že přecházeli do běžného života z výchovných ústavů. V rámci evaluace bylo zjištěno, že témata přípravy teplých jídel, obsluha automatické pračky a zřízení bankovního účtu nebyly problémem. U ostatních položených evaluačních otázek byly výsledky nejednoznačné. Na základě této evaluace byly vytvořeny scénáře k instruktážním videím, které byly následně diskutovány s druhou, ohniskovou, výzkumnou skupinou (focus group). Scénáře zahrnovaly témata: co dělat nejdříve po odchodu z ústavu, rozpočet, svět bank a financí, nájemní smlouva, pracovní smlouvy, životopis a motivační dopis, přijímací pohovor, telefonní hovory a jak obsluhovat automatickou pračku. Z reakcí bylo zjištěno, že zvolená forma natočených videí není nejvhodnější, a proto autorka práce videa změnila na animovaná. Ve zpětné vazbě bylo také zjištěno, že videa musí být více srozumitelná pro děti, které mají problémy se soustředěním, a to lepším strukturováním videí. Jako vhodný byl potvrzen slangový jazyk, neformální osobní vyjadřování s laskavým tónem a v odlehčené formě v podobě drobných vtipů. Dále pak, že je zapotřebí ve videích vizualizovat některé důležité termíny a pojmy v podobě titulků a obrázků, a doplnit slovní komentář. Na základě zpětné vazby byly pro instruktážní videa také použity tematicky výstižnější názvy. Výsledné animované filmy jsou dostupné na internetu prostřednictvím webových stránek

Výchovného ústavu Brandýs nad Labem⁴ a kanálu YouTube. Současně byl vytvořen tištěný Průvodce, který bude současně s videi předáván dětem při odchodu z daného VÚ, současně s osobními fotografiemi daných jedinců. Závěrem je jako hlavní přínos práce označeno vytvoření metodického průvodce pro děti odcházející z ústavní výchovy, přičemž tento průvodce je označen jako vhodný nejen pro děti odcházející z výchovných ústavů, ale také z dětských domovů.

V rámci diplomové práce si **Michalec** (2020) stanovil cíl provedení výzkumu v oblasti adaptace dítěte na institucionální péči v prostředí dětských domovů se školou a výchovných ústavech. Výzkum se zaměřuje zjištění, jakým způsobem se v daných zařízeních realizuje adaptace dítěte na nové prostředí, a jak se pracuje s metodikou adaptačního období. Dílčími cíli bylo zjištění rozdílů adaptačního a běžného období, a jakým způsobem jsou pracovníci daných zařízení odborně připraveni. Pro výzkum byl použit polostrukturovaný dotazník. Získaná data byla následně zpracována za užití deskriptivní analýzy (absolutní a relativní četnost). Práce neuvádí konkrétní hodnocení naplnění cílů. V závěru je uveden postup, jakým způsobem se pracuje s dítětem při příchodu do zmíněných zařízení. Charakteristika postupu je obsáhlá a detailní, všímá si především adaptačního období, kdy je s dítětem intenzivně pracováno, a je věnována větší pozornost jeho začlenění do skupiny, včetně pořádání různých rozhovorů, a případných konzultací s etopedy a psychology. Práce hodnotí adaptační proces jako ne plně vyhovující, a to především z důvodu, že během tohoto procesu jsou sledovány pouze zjevné negativní znaky chování dítěte, které slouží pro začlenění dítěte do výchovné skupiny. Michalec (2020) považuje uvedená zjištění za závažná, jelikož tento přístup nevede k celkové nápravě osobnosti dítěte, a tedy jeho budoucímu vhodnému fungování ve společnosti. Výzkum dále naznačil možnost problémů v užitých výchovných metodách, kdy fyzický trest je považován na běžnou součást pedagogických strategií a postupů. Práce v závěru doporučuje zkvalitnění výuky vychovatelů, zvýšení požadavků na vzdělání pro přijetí na místo vychovatele, profesní kultivace stávajících pracovníků a vytvoření portfolií diagnostických technik, které by vychovatelé mohli aplikovat při práci s dětmi s poruchou chování.

Bakalářská práce **Vltavské** (2020) se zabývá expresivními přístupy u dětí s poruchami chování. Cílem práce bylo zjistit, které expresivní přístupy nejvíce vyhovují dětem s poruchami chování. V rámci práce byly zkoumány přirozené reakce dětí s poruchami chování při realizaci několika činností založených na čtyřech vybraných uměleckých přístupech:

⁴ Původní umístění nebylo funkční, dohledáno nové umístění: <http://www.vychovnyustavbrandys.cz/videa/> [vid. 8.5.2021]

dramatickém, hudebním, pohybovém a výtvarném umění. Následně bylo provedeno porovnání a vyhodnocení získaných dat. Práce hodnotila vliv expresivních přístupů na zvolené oblasti sebepojetí, sociálních vztahů a pozornosti. Pro tyto oblasti byly jednotlivé zvolené expresivní přístupy analyzovány odděleně, a to vypracováním specifických činností pro respondenty. V oblasti sebepojetí bylo obecným cílem skrze expresivní přístupy zlepšovat schopnosti dítěte v oblasti sebepojetí, sebelásky, vnímání sebe samého, zdravé sebehodnocení a schopnost zdravé sebekritiky. Práce uvádí, že respondenti spolupracovali při všech činnostech, a většinou si udrželi pozornost. Práce hodnotí chování respondentů jako málo sebevědomé. Jako nejvhodnější vnímali respondenti pohybový a výtvarný přístup. V oblasti sociálních vztahů bylo obecným cílem schopnost samostatné práce, posilování schopnosti komunikace a spolupráce ve skupině, schopnost naslouchat a učit se, zdravě důvěřovat a toleranci vůči ostatním. Respondentům se nejvíce zamlouval pohybový a dramatický přístup. Dobře pracovali ve dvojicích, které si sami zvolili. Naopak špatně spolupracovali ve skupinách, nebyli schopni komunikace ani spolupráce, což se projevovalo lhaním, agresivitou, nesoustředěností a přehnanými reakcemi. Problémem byl u respondentů pochopení zadání, naschvály a škodolibost. V oblasti pozornosti bylo obecným cílem podporovat schopnost soustředění se na konkrétní zadání, při kterém si respondenti procvičovali postřeh a rozvoj kognitivních funkcí, zejména myšlení, práce s pamětí, vynaložení úsilí k ovládnutí své vůle a soustředění, stejně tak i trpělivosti a pečlivosti. V této oblasti se respondentům nejvíce zamlouval pohybový a hudební přístup. Autorka práce uvádí, že při činnostech se potvrdilo, že děti s poruchami chování mají problémy se soustředěním se, což se projevovalo neplněním zadaných úkolů, především při výtvarných činnostech. Další problém bylo nedodržování pravidel a postrádáním trpělivosti, které se projevoval u všech typů činností. Respondenti se také projevovali agresivně při činnostech vyžadujících pevnou vůli a trpělivost. Autorka práce se domnívá, že při práci s dětmi s poruchami chování je důležité, aby je požadované činnosti zaujaly, a aby děti byly více akční a v pohybu. Po vykonání výše uvedených činností byly uskutečněny rozhovory s jednotlivými respondenty. Cílem bylo odpovědět na otázky položené v bakalářské práci. Z rozhovorů s respondenty byl v oblasti sebepojetí za nejvhodnější označen přístup pohybový, ve kterém děti mohly vydat přebytečnou energii a uvolnit vnitřní napětí. V oblasti vztahů naopak vyplynulo, že děti nemají problém s navazováním kontaktu a kontaktu, ale častěji se ocitají v konfliktu s ostatními. Žádný z expresivních přístupů poté nebyl označen jako nejoblíbenější, naopak dramatický byl označen jako nejtěžší. V oblasti pozornosti byl respondenty označen jako nejvhodnější pohybový přístup, stejně tak bylo zjištěno, že nejlépe vykonávanými činnostmi

byly ty, které respondenty baví a jsou pro ně zajímavé. V celkovém zhodnocení byl pohybový přístup označen za nejvhodnější ve všech zkoumaných oblastech. Hudební přístup byl označen jako vhodný pro zlepšení pozornosti. Pro zlepšení sebepojetí byl jako vhodný označen výtvarný přístup. Dramatický přístup byl poté označen jako vhodný pro oblast sociálních vztahů. V závěru práce je dále uvedeno, že zkoumané děti s poruchami chování potřebují pro jakoukoli činnost silnou motivaci, musí je daná činnost bavit. Závěrem práce je uvedeno, že nelze obecně odpovědět, zda případně jaký expresivní přístup mají děti s poruchami chování, jelikož to je závislé na momentálním naladění dítěte. Přesto ve výzkumu byl nejlépe hodnocený pohybový přístup.

4.3.2 Souhrn

V rámci této kapitoly je uveden souhrn informací o zkoumaných bakalářských a diplomových pracích.

Tabulka 1 Přehled zkoumaných bakalářských prací se zaměřením na problematiku poruch chování

Název práce	Autor a rok	Výzkumná metoda	Cíl výzkumu
Asistent pedagoga a dítě se syndromem ADHD	Bidmonová Radka 2015	Strukturovaný rozhovor	Zjistit, zda přináší práce asistentů pedagoga s dětmi s ADHD užitečnost v rámci spolupráce s rodiči a učiteli dítěte s ADHD.
Využití morálního podtextu v krásné literatuře při práci s osobami s psychosociálním ohrožením a narušením	Maňasová Michaela 2015	Interpretativní analýza	Zkoumat otázku vztahu morálky a krásné literatury, a to ve vztahu k narušeným osobnostem vybraných světoznámých literárních děl.
Možnosti intervencí	Hamalová Katarína	Analýza a syntéza	Zmapovat možnosti

internalizovaných poruch správania u detí v Českej republike	2018	údajů	intervence internalizovaných poruch chování ve městě Brno.
Postoj spoločnosti k deťom s poruchami chování	Pfeiferová Michaela 2018	Nestrukturovaný rozhovor - naratívni interview, anketa	Ověřit, zda postoje spoločnosti k deťom s poruchou chování jsou spíše negativní.
Žáci s poruchami chování na základní škole	Zubrová Kateřina 2018	Pozorování, dotazníkové šetření	Zjistit, zdali poruchy chování zasahují do výchovně- vzdělávacího procesu základních škol.
Výskyt poruch chování u dětí v dětském domově	Fridrichová Sabina 2020	Kvalitativní výzkum (analýza spisové dokumentace)	Zjistit, u kterých poruch chování je hlavní příčinou sociální prostředí dítěte.
Expresivní přístupy u dětí s poruchami chování	Vltavská Šárka 2020	Pozorování, polostrukturovaný rozhovor	Zjistit, které expresivní přístupy nejvíce vyhovují deťom s poruchami chování.

Zdroj: autorka, 2021

Tabulka 2 Přehled zkoumaných diplomových prací se zaměřením na problematiku poruch chování

Název práce	Autor a rok	Výzkumná metoda	Cíl výzkumu
Porovnání osobnosti	Košíčková Irena 2015	Standardizovaný	Porovnávání

děti s poruchami chování a zdravých dětí s pomocí TCI-A		dotazník	osobností dětí s diagnostikovanými poruchami chování a zdravých dětí.
Specifika rodinných vztahů dětí s poruchami chování	Peková Kristýna 2015	Kvantitativní výzkum - Semiprojektivní test (rodinných vztahů dětí s poruchami chování a bez nich).	Výzkum specifík rodinných vztahů dětí s poruchami chování.
Postoje rodičů k pobytu svých dětí ve středisku výchovné péče	Vacek Jan 2015	Standardizovaný dotazník, analýza dokumentace	Výzkum postojů rodičů dětí, které procházejí pobytovou službou ve středisku výchovné péče.
Postoje předškolních pedagogů k dětem s problémy a poruchami emoci a chování napříč spektrem programů mateřských škol	Buchtová Veronika 2016	Polostrukturovaný rozhovor	Výzkum postojů předškolních pedagogů k dětem s problémy a poruchami emoci a chování, a to napříč spektrem programů mateřských škol.
Locus of Control u mládeže s patologickými projevy chování	Matuchová Eva 2017	Kvantitativní výzkum, standardizovaný dotazník	Výzkum úrovně Locus of Control a patologickými projevy chování u dospívajících jedinců.

Možnosti podpory zletilých jedinců opouštějících výchovné ústavy	Ponížilová Miroslava 2017	Polostrukturovaný rozhovor, dotazníkové šetření	Zmapovat obraz situace zletilého jedince opouštějícího výchovný ústav.
Využití terapeutických technik a přístupů v etopedické praxi	Káráská Barbora 2018	Polostrukturovaný rozhovor	Výzkum využití terapeutických technik a přístupů v etopedickém zařízení.
Intervenční metody u žáků s poruchami chování na 1. stupni ZŠ	Kotrlová Petra 2018	Polostrukturované pozorování (dětí při výuce), polostrukturovaný rozhovor (s rodiči, učiteli a pracovníky pedagogicko-psychologických poraden)	Zjistit, zda spolupráce základní školy, pedagogicko-psychologické poradny (PPP) a rodičů přispívá k intervenci žáka s poruchou chování na 1. stupni základní školy.
Postoje obyvatel Královéhradeckého kraje k dětem a mladistvým s poruchami chování	Horáčková Petra 2019	Dotazníkové šetření	Zmapovat postoje obyvatel Královéhradeckého kraje k dětem a mladistvým s poruchami chování.
Metodický průvodce pro děti odcházející z ústavní výchovy	Křížová Soňa 2020	Dotazníkové šetření, vytvoření instruktážních videí	Evaluace aktuálního individuálního vzdělávacího programu pro přípravu dětí na odchod z

			výchovného ústavu.
Adaptace dítěte na institucionální péči v prostředí dětských domovů se školou	Michalec Lubomír 2020	Polostrukturovaný dotazník	Výzkum v oblasti adaptace dítěte na institucionální péči v prostředí dětských domovů se školou a výchovných ústavech.

Zdroj: autorka, 2021

4.4 Porovnání a výsledky studií, interpretace dat

V rámci této kapitoly je uvedena analýza zkoumaných závěrečných prací s cílem zodpovědět položené výzkumné otázky.

V rámci přehledové studie byl zkoumán náhodně vybraný vzorek závěrečných prací, kde pro samotný výběr bylo zvoleno konkrétní výběrové kritérium.

Charakteristika jednotlivých prací byla provedena neutrálně, tzn. bez snahy o interpretaci. Při charakteristice bylo postupováno následovně:

- Ověření relevantnosti práce dle roku obhajoby a dle uvedené anotace.
- Poté bylo ověřeno, zda je k dispozici plný text práce, tzn. zda autor poskytl souhlas s jejím uveřejněním.
 - Zde se vyskytla další překážka, a to ve formě nutnosti přihlášení se do informačního portálu vysoké školy, na které autor práce studoval.
 - Tímto způsobem bylo nutné vyřadit 7 prací.
- Dále byly vyřazeny práce bez úspěšné obhajoby.
 - Zde bylo zjištěno, že informace o úspěšné obhajobě je na portálu theses.cz uváděna pouze u některých prací. Pro některé práce je možné použít odkaz do informačního systému VŠ, kde již tato informace je veřejně k dispozici.
 - Z důvodu neobhájení práce či nepřipuštění k obhajobě byly vyřazeny 2 práce.
 - Údaje nicméně nebylo možné zjistit u 2 závěrečných prací, a tedy tyto nebyly zařazeny do výzkumného vzorku.
 - U jedné práce bylo zjištění úspěšného obhájení bakalářské práce zjištěno nepřímo (o 3 roky později obhajovala svou diplomovou práci).
- Stručná charakteristika cílů práce a identifikace užití výzkumné metody.

- Charakteristika zhodnocení a závěrů práce s uvedením zdůrazňovaných zjištění.

Do vzorku přehledové studie bylo zařazeno 18 závěrečných prací, přičemž výběrovému kritériu za dané období vyhovovalo ještě dalších 14 závěrečných prací. Z důvodu nutnosti omezení rozsahu bakalářské práce nebylo těchto 14 prací do výběru zařazeno.

V následujících kapitolách jsou zpracovány jednotlivé výzkumné otázky

4.4.1 Výzkumná otázka č. 1

Otázka: Jaké jsou nejčastější oblasti výzkumu dětí s poruchami chování? Mění se v průběhu času zaměření těchto výzkumů?

Při určování nejčastějších oblastí výzkumu dětí s poruchami chování je nutné stanovit míru detailu pro definici jednotlivých oblastí. V této rovině není možné užití medicínského pohledu, jelikož samotné závěrečné práce neuvádějí dostatečný detail, aby mohly být jednotlivé práce zařazeny například dle kategorizace MKN-10. Je tedy zapotřebí stanovit společné prvky, které jednotlivé závěrečné práce spojují na abstraktnější rovině.

Analýzou obsahu prací byly identifikovány a pojmenovány následující čtyři tematické oblasti výzkumu dětí s poruchami chování:

- Výzkumy zabývající se tematikou výchovných ústavů.
- Výzkumy zkoumající užití metody, postupy a procesy.
- Výzkumy zabývající se postoji vůči dětem s poruchami chování.
- Výzkumy zabývající se porovnáváním dětí s poruchami chování a bez poruch chování.

Zkoumané závěrečné práce se většinou zabývaly jednou a dvěma výše uvedenými tematickými oblastmi. V jednom případě se práce věnovala třem pojmenovaným oblastem.

V následující tabulce jsou uvedeny počty zkoumaných prací ve zvoleném časovém období.

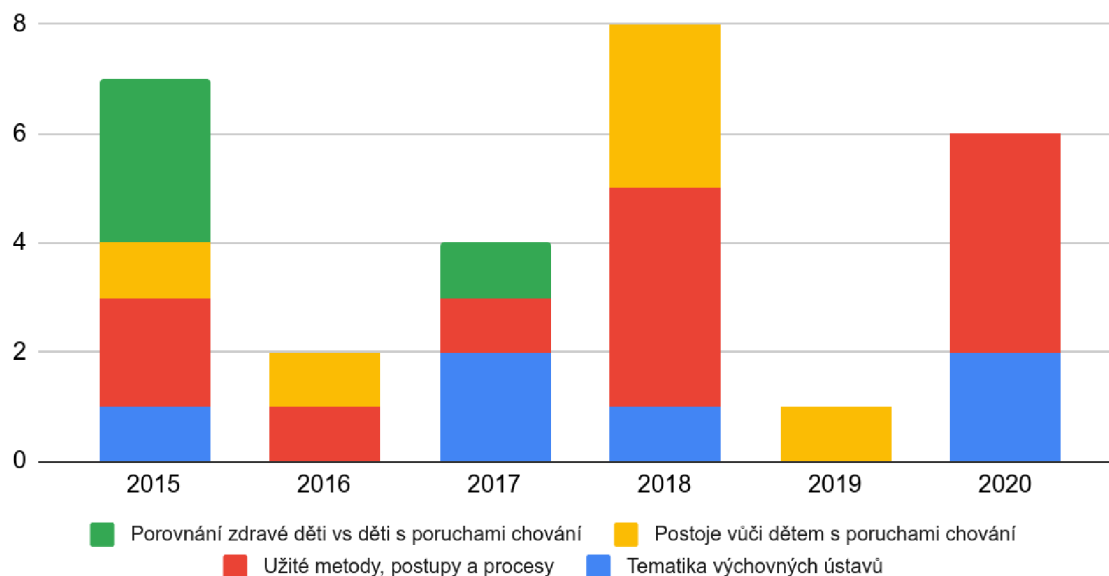
Tabulka 3 Počet zkoumaných závěrečných prací v průběhu let 2015 až 2020

Rok	Počet prací
2015	5
2016	1
2017	2
2018	5
2019	1
2020	4

Zdroj: autorka, 2021

V následující grafu je uvedena struktura tematických oblastí, kterými se zkoumané práce zabývaly.

Struktura zaměření výzkumu dětí s poruchami chování podle tematických oblastí v letech 2015 až 2020

Obrázek 1 Struktura zaměření výzkumu dětí s poruchami chování podle tematických oblastí v letech 2015 až 2020

Zdroj: autorka, 2021

Pro uvedený graf je uvedena také textová podoba ve formě následující tabulky.

Tabulka 4 Struktura zaměření výzkumu dětí s poruchami chování podle tematických oblastí v letech 2015 až 2020

Rok / Oblast	Tematika výchovných ústavů	Užité metody, postupy a procesy	Postoje vůči dětem s poruchami chování	Porovnání zdravé děti vs děti s poruchami chování
2015	1	2	1	3
2016	0	1	1	0
2017	2	1	0	1
2018	1	4	3	0
2019	0	0	1	0
2020	2	4	0	0
Součet	6	12	6	4

Zdroj: autorka, 2021

Analýzou jednotlivých závěrečných prací byly nejprve identifikovány a postupně pojmenovávány tematické oblasti, kterými se výzkum zabývá. Na základě takto identifikovaných oblastí byly texty jednotlivých prací opětovně podrobeny analýze, zda se

danou oblastí zabývají. Tímto způsobem byly postupně pojmenovány výše uvedené tematické oblasti.

Na základě takto získaných údajů lze uvést, že nejčastěji se výzkum zaměřuje na oblast zkoumání užitých metod, postupů a procesů při práci s dětmi s poruchami chování, kde lze navíc pozorovat větší zájem v posledních letech.

Dále by mohlo být ze zjištěných údajů usouzeno, že postupně je méně věnována pozornost tematice porovnávání dětí s poruchami chování a bez poruch chování. Toto autorka práce interpretuje tak, že dané téma se stalo aktuální především v době zavádění vyšší podpory státu v oblasti inkluze ve školách, konkrétně na základě zákona č. 82/2015 Sb., kterým se změnil školský zákon č. 561/2004 Sb. v pozdějším znění.

Z ostatních údajů nevyplývá žádná jednoznačná skutečnost. Souběžně s tím také platí, že přehledová studie obsahovala pouze vzorek závěrečných prací, a výše uvedené závěry jsou proto uvedeny podmíněně. Pro potvrzení těchto závěrů by bylo ze statistického hlediska vhodné do přehledové studie jednak zahrnout větší množství prací, a především zahrnout i další druhy výzkumů a informačních zdrojů. Výše uvedené závěry tak lze chápat pouze jako určitou indikaci, kterou by bylo vhodné potvrdit dalším výzkumem.

4.4.2 Výzkumná otázka č. 2

Otázka: Jsou ve zkoumaném vzorku prací stanoveny podobné cíle? Pokud ano, dochází autoři zkoumaných prací ke stejným závěrům?

V rámci analýzy cílů jednotlivých zkoumaných prací byly identifikovány následující tři oblasti, které se věnují podobným cílům:

- Oblast 1 - Opouštění výchovných ústavů.
 - Ponižilová (2017) a
 - Křížová (2020).
- Oblast 2 - Poruchy chování na základní škole
 - Bidmonová (2015),
 - Kotrlová (2018) a
 - Zubrová (2018).
- Oblast 3 - Postoje společnosti k dětem s poruchami chování:
 - Pfeiferová (2018) a
 - Horáčková (2019).

První oblast se zaměřuje na tematiku **opouštění výchovných ústavů**. Cílem práce Ponižilové (2017) i Křížové (2020) bylo zkoumání otázky podpory zletilých jedinců

opouštějících výchovný ústav. Zatímco Ponížilová se zaměřila na podpůrné programy a jakým způsobem je jedinci vnímají a využívají, Křížová se zaměřila na evaluaci aktuálního individuálního vzdělávacího programu, a tvorbu metodického průvodce, který by mohl těmto jedincům sloužit před i po opuštění výchovného zařízení.

Ponížilová (2017) hodnotí, že absence důvěry jedince je podstatný faktor omezující vliv VÚ na přípravu jedince na odchod z VÚ. Křížová (2020) v této souvislosti dodává, že pro komunikaci s dětmi s poruchami chování je vhodné neformální osobní vyjadřování s laskavým tónem. Křížová dále uvádí, že zvolená forma musí jedince zaujmout, což při tvorbě instruktážních videí zajistila animacemi, vhodným zvukovým podkresem či zaměřením se na vysvětlování složitějších pojmů zábavnou formou. Ponížilová doplňuje, že největší vliv na jedince má práce se vztahem a hledání individuálních strategií. Ponížilová zmiňuje, že je problematické řešit především jedince s psychickými potížemi, a jedince s absencí vnitřní motivace. Práce Křížové v této souvislosti doplňuje, že je nutné se individuálně věnovat i jedincům s poruchami pozornosti. Jako vhodný nástroj považuje Ponížilová zaměření se na sport, a podpora osobních zájmů jedinců. Doplňuje, že je důležité zaměřením na rodinu jedinců, a zvýšení odborné vzdělanosti pracovníků VÚ a jejich ohodnocení.

Druhá oblast se zaměřuje na **poruchy chování na základní škole**. Práce Bidmonové (2015) se zaměřila na užitečnost asistentů pedagoga s dětmi s ADHD. Kotrlová (2018) zkoumala vliv spolupráce základní školy, pedagogicko-psychologické poradny (PPP) a rodičů na intervenci žáka s poruchou chování na 1. stupni základní školy. Zubrová (2018) zjišťovala, zda poruchy chování zasahují do výchovně-vzdělávacího procesu základních škol.

Bidmonová zjistila, že ne všichni učitelé znají pravý význam ADHD, a že problematika je školou řešena individuálním přístupem k dítěti, včetně zapojení asistenta pedagoga, které vede ke zlepšení výsledků dítěte. Zubrová v této souvislosti dodává, že u žáků s diagnostikovanými poruchami chování je možné pozorovat nepozornost, nesoustředěnost, zapominání školních pomůcek, snadnou unavitelnost dítěte, vyrušování při hodině a nerespektování autorit. Kotrlová v této souvislosti dodává, že práce asistentů pedagoga zvyšuje pozornost a zájem dítěte, a dále že je tato přítomnost i nutná pro zajištění výuky.

Zubrová dále vyvozuje, že poruchy chování zasahují do výchovně-vzdělávacího procesu. Bidmonová toto tvrzení potvrzuje tím, že učitelé sami potvrzují užitečnost asistentů pedagoga, které se projevuje zlepšením v oblasti učení, nikoli však v oblasti chování žáka. Kotrlová doplňuje názor učitelů, že děti s poruchami chování značně zpomalují výuku pro žáky intaktní a žáky nadané, kteří jsou tak omezeni v dosažení lepšího vzdělání.

Bidmonová dále zmiňuje, že asistenti pedagoga musí absolvovat akreditovaný kurz, a pravidelně prochází jejich činností supervizi. Kotrlová ve svém výzkumu v tomto ohledu zjistila, že inkluze přináší vyšší míru tolerance a respektu k odlišnosti, podpořené tzv. plánem pedagogické podpory. Výzkum Zubrové uvádí, že žáci vnímají své spolužáky s poruchami chování kladně, a to v pozitivně kladených otázkách. V otázkách možné vzájemné spolupráce se ovšem intaktní žáci staví ke spolupráci s žáky s poruchami chování odmítavě. Bidmonová doplňuje, že je nutný i kladný přístup rodiny. Poukazuje však na častou absenci spolupráce asistentů pedagoga a rodiny, která je často zprostředkována pouze učitelem. Kotrlová doplňuje, že kromě spolupráce základní školy a rodiny je důležité zlepšit spolupráci školy a pedagogicko-psychologické poradny. V tomto ohledu poté Kotrlová zdůrazňuje potřebu dodatečného vzdělání učitelů s cílem obecného zvýšení povědomí o dané problematice.

Třetí oblast se zaměřuje na **postoje společnosti k dětem s poruchami chování**. Cílem Pfeiferové (2018) bylo zjistit, zda postoje společnosti k dětem s poruchou chování jsou spíše negativní. Horáčková (2019) se zabývá postoji obyvatel Královéhradeckého kraje k dětem a mladistvým s poruchami chování, kde se jedna z výzkumných otázek zabývala, zda se obyvatelé kraje spíše bojí dětí a mladistvých s poruchami chování. Pfeiferová tvrdí, že lidé, kteří se s dětmi s poruchou chování nestýkají, mají k těmto dětem spíše negativní postoj. Horáčková v této souvislosti tvrdí, že byl prokázán větší výskyt poruch chování ve městech, a že za příčinu vzniku poruch nemůže být označena rodina. Také Horáčková doplňuje, že nebylo prokázáno, že by se obyvatelé kraje dětí a mladistvých s poruchami chování báli. Pfeiferová své výsledky interpretuje jako negativní předsudky, a vybízí k větší osvětě společnosti.

V rámci výzkumné otázky byly identifikovány tři oblasti, kde autoři zkoumaných prací zaměřili své výzkumné cíle podobným směrem. Bylo shledáno, že autoři ve svých pracích nedospěli k odlišným závěrům, naopak se v jednotlivých tvrzeních doplňují nebo vzájemně upřesňují své výzkumné výsledky.

4.4.3 Výzkumná otázka č. 3

Otázka: Do jaké míry je vhodné zvolené výběrové kritérium pro tvorbu přehledové studie zaměřené na poruchy chování?

V rámci této kapitoly je zkoumána otázka vhodnosti zvoleného výběrového kritéria, které bylo užito pro výběr vzorku prací s tematikou poruch chování.

Při volbě výběrového kritéria bylo hlavním cílem zvolení takového kritéria, které by bylo možné užít i v budoucnosti, a také pro různorodé druhy informačních zdrojů.

V rámci této otázky je nutné řešit dva problémy:

- Přílišná selektivita výběrového kritéria.
- Dostatečná selektivita výběrového kritéria.

Pro první jmenovaný problém je zřejmé, že zvolené výběrové kritérium není vhodné, a to minimálně z důvodu, že se zaměřuje pouze na medicínský pohled, který nemusí být zohledněn či vůbec zmíněn ve všech pracích souvisejících s problematikou poruch chování. S tím také souvisí, že výběrové kritérium je vhodné spíše pro přehledové studie založené na bakalářských či diplomových pracích, které nezdědka ve svých teoretických částech uvádějí kódy MKN-10 s příslušnou charakteristikou. V této otázce lze také uvést, že zkoumané práce se zaměřovaly na různorodé oblasti poruch chování, a výběrové kritérium tedy nebylo natolik selektivní, aby zásadně snížilo různorodost prací. Zmíněné nedostatky výběrového kritéria považuje autorka práce za implicitní, a zmiňuje je již v metodice práce. I tak je nutné v otázce přílišné selektivity konstatovat, že je výběrové kritérium suboptimální.

Předmětem druhého problému je otázka dostatečné selektivity. V tomto problému je nutné řešit, zda výběrové kritérium bylo nedostatečně selektivní, že do výsledků vyhledávání vhodných závěrečných prací propustilo i práce, které se nezaměřují na zkoumanou problematiku poruch chování. Tento problém je možné řešit kvantitativně, a to na základě zaměření zkoumaných prací.

Z uvedeného pohledu je zapotřebí zmínit práci Maňasové (2015), jejíž práce se svým zaměřením i zpracováním značně lišila od ostatních prací. Vztah k tematice poruch chování zde lze hodnotit spíše volněji, a to z důvodu, že obsah práce byl značně abstraktní (zkoumání fiktivních postav v krásné literatuře s problematičtým chováním, a to ve vztahu ke školní výuce). Tuto práci lze označit na samé hraně akceptovatelnosti výběrového kritéria.

Výzkumné zaměření práce Bidmonové (2015) bylo na děti s hyperkinetickou poruchou/ADHD. Dle MKN-10 jsou tyto poruchy kódově označeny F90.x, přičemž pouze F90.1 lze řadit mezi poruchy chování. Práce se zaměřuje na problematiku ADHD obecně, tzn. netýká se výhradně F90.1. Bidmonová ovšem uvádí, že se u zkoumaných dětí vyskytovala také agresivita vůči spolužákům. To je jedním z příznaků⁵ pro F91.8 (Jiné poruchy chování). Tematiku ADHD s poruchou chování je možné označit za vhodnou, a proto není práce Bidmonové považována za nevhodně vybranou.

Práce Buchtové (2016) se zabývá tematikou možnosti identifikace poruch chování již v mateřských školách. V této práci jsou poruchy chování chápány podobně jako v práci

⁵ <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F91.8> [vid. 2021-05-10]

Bidmonové, a je zde často zmiňován syndrom ADHD v kontextu poruch chování, přičemž věcně to s kategorizací poruch chování souvisí pouze volně. V rozhovorech jsou zmiňovány případy, kdy docházelo k úmyslné agresi dítěte mateřské školy, nicméně zkoumání tohoto jevu nebylo cílovým předmětem zkoumání dané práce. Práce je nicméně podnětná z pohledu komplexnosti otázky možnosti zkoumání poruch chování i v předškolním věku, a tedy její výběr nelze jednoduše zamítnout. Je nutné ji ale opět považovat na samé hranici akceptovatelnosti výběru.

Z výše uvedených důvodů je patrné, že výběrové kritérium rozhodně není optimální. Výsledkem výběru jsou nicméně podnětné a různorodě zaměřené práce, které se dotýkají tématu poruch chování z nejrůznějších hledisek. Z 18 zkoumaných prací bylo zapotřebí kriticky zhodnotit výběr tří z nich, tzn. selektivitu výběrového kritéria není možné považovat za dostačující.

Na otázku dostatečné i přílišné selektivity je tedy nutné uvést, že zvolené kritérium není optimální. Z kvantitativního pohledu kritérium byla vhodnost tohoto výběru vyhodnocena na 83,3 % (15 z 18). S ohledem na velký počet vydávaných studií a jejich zaměření bylo ovšem užité kritérium vyhodnoceno jako vhodné, a to pro potřebu zjištění výzkumného vzorku (neúplného přehledu).

4.5 Závěr přehledové studie

V rámci praktické části byla vypracována přehledová studie. Nejprve byla provedeno nastudování typů a možností v oblasti přehledových studií, a proveden výběr vhodného typu přehledové studie. S ohledem na osobní zájem autorky práce na určitých výzkumných otázkách byla zvolena kombinace dvou typů přehledových studií, kde úvodní a časově náročné zpracování výzkumných prací je pro oba typy přehledových studií podobné. Přehledová studie tak byla vypracována předně tradiční/narativní formou, ale s prvky mapujícího přehledu.

Práce si stanovila několik výzkumných cílů, které se dle autorky podařilo naplnit. Předně autorka práce získala nové znalosti v tematické oblasti poruch chování dětí a souvisejícím výzkumem, která ji dlouhodobě zajímá. Dále se naučila systematicky pracovat s výzkumnými zdroji, vyhledávat je, třídit a zpracovávat.

Jednou z položených výzkumných otázek bylo, jaké jsou nejčastější oblasti výzkumu dětí s poruchami chování.

Zde je nejprve nutné poznamenat, že praktická část práce pracovala s omezeným vzorkem zkoumaných prací, a tedy zjištěné výsledky mohou být touto skutečností negativně ovlivněny. V tomto ohledu byla pro vypracování stanovena metodika, která byla důsledně dodržena. Výzkumné práce byly omezeny pouze na závěrečné bakalářské a diplomové práce, a to s datem obhajoby v letech 2015 až 2020. Výběrové kritérium pro vyhledání výzkumného vzorku bylo pečlivě vybráno tak, aby výsledný vzorek zkoumaných prací byl tematicky co nejbližší zkoumané problematice dětí s poruchami chování, a tedy byl dostatečně reprezentativní pro odpovědi na položené výzkumné otázky. Pro potvrzení závěrů práce by bylo ovšem nutné rozšířit výzkumný vzorek, zpracovat jej obdobným způsobem, 4i případně zvolit i další informační zdroj. Z důvodu omezení rozsahu praktické byl výzkumný vzorek omezen na 18 zkoumaných závěrečných prací.

Pro jednotlivé práce byly uvedeny cíle práce, analyzován obsah práce a uvedena klíčová zjištění, závěry a doporučení. Součástí charakteristiky je i určení cílů práce a užití metodiky. Na základě těchto podkladů byly následně vypracovány odpovědi na výzkumné otázky.

V rámci **první výzkumné otázky** bylo zjištěno, že se závěrečné práce zabývají:

- tematikou výchovných ústavů (6 prací),
- použitými metodami, postupy a procesy (12 prací),
- postoji vůči dětem s poruchami chování (6 prací) a
- porovnáváním dětí s poruchami chování a bez poruch chování (4 práce).

Závěrečné práce se věnovaly jedné z uvedených oblastí (9 prací). Dvěma oblastem se věnovalo 8 prací, a 1 práce se věnovala třem oblastem.

Z časového hlediska bylo zjištěno, že porovnáváním dětí s poruchami chování a bez poruch chování se v posledních letech nevěnovala žádná závěrečná práce. Tématu se věnovaly tři zkoumané práce v roce 2015, a potom již jen jedna v roce 2017. Uvedený trend je interpretován jako důsledek zavádění větší podpory inkluze ze strany státu, a tedy zvýšenému zájmu o danou oblast.

Pro ostatní oblasti nebylo možné vysledovat nějaký další trend.

Druhá výzkumná otázka se zabývala otázkou, zda zkoumané závěrečné práce měly podobně stanovené cíle, a zda v těchto případech autoři dospěli ke stejným závěrům.

V této otázce bylo identifikovány následující podobné cíle:

- opouštění výchovných ústavů (2 autoři),
- poruchy chování na základní škole (3 autoři) a
- postoje společnosti k dětem s poruchami chování (2 autoři).

V rámci zkoumání prací s podobnými cíli bylo uvedena diskuze, kdy byly porovnávány jednotlivé závěry autorů prací a jejich případná doporučení. V této části byla využita charakteristika zkoumaných prací, která poskytla potřebné informace pro možnost vypracování této otázky.

V této otázce bylo shledáno, že autoři ve svých pracích nedospěli k odlišným závěrům, naopak se v jednotlivých tvrzeních doplňují nebo vzájemně upřesňují své výzkumné výsledky.

Třetí výzkumná otázka se zaměřila na potvrzení vhodnosti zvolené metodiky pro výběr závěrečných prací do přehledové studie.

Cílem vypracované metodiky bylo, aby bylo možné v budoucnu na tuto práci navázat s ověřit tak obdobné výzkumné otázky pro budoucí časové období, případně umožnit snadnější ověření závěrů této práce nebo případně zde uvedenou přehledovou studii doplnit.

Předně je nutné uvést, že přehledová studie byla úzce zaměřena na výběr ze zveřejňovaných bakalářských a diplomových prací, které byly obhájeny a je pro ně dostupné plné jejich znění. Informačním zdrojem byl cíleně vybrán pouze portál theses.cz, který primárně slouží pro odhalování plagiátů mezi závěrečnými pracemi. V rámci tohoto portálu je zapojena řada vysokých škol a univerzit působících v České republice.

Pro výběr bylo cíleně zvoleno vyhledávací kritérium, které využívá značení kódu dle mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10 pro poruchy chování. Toto výběrové mělo zajistit vyšší relevantnost vyhledaných studií.

V rámci výzkumné otázky, bylo zkoumáno, zda dané výběrové kritérium je dostatečně selektivní, případně zda není příliš selektivní.

Za tímto účelem byla metodika stanovena tak, že do přehledové studie byly zařazeny všechny vyhledané práce (nebyly uměle vyloučeny). Jelikož se nejedná o úplnou přehledovou studii zahrnující všechny vyhledané zdroje, ale byl použit pouze vzorek z vyhledaných prací, byl součástí metodiky náhodný výběr z těchto prací. Na základě toho mohlo být vypočteno, nakolik je výběrové kritérium vhodné.

V této otázce byla shledáno, že 3 práce z 18 jsou na samé hranici akceptovatelnosti.

Na otázku dostatečné i přílišné selektivity je tedy nutné uvést, že zvolené kritérium není optimální. Z kvantitativního pohledu kritérium byla vhodnost tohoto výběru vyhodnocena na 83,3 % (15 z 18). S ohledem na velký počet vydávaných studií a jejich zaměření bylo ovšem užití kritérium vyhodnoceno jako vhodné, a to pro potřebu zjištění výzkumného vzorku (neúplného přehledu).

Celkově autorka práce hodnotí, že zde vypracovaná přehledová studie a odpovědi na výzkumné otázky poskytly cenné informace o aktuálním stavu výzkumu v problematice socializace dětí s poruchami chování.

Závěr

Bakalářská práce se zaměřila oblast péče pro děti s poruchami chování, a to i z historického hlediska. V první části je uvedena historie péče pro děti s poruchami chování, a je zde uveden postupný vývoj postojů a přístupů společnosti k této problematice. Následně je zde uvedena základní charakteristika etopedie, jakožto specializovaného oboru v oblasti výchovy jedinců s poruchami chování a emocí.

V druhé části se autorka práce zaměřila na současný pohled na poruchy chování a emocí. Jsou zde stručně charakterizovány různé faktory působící na vznik poruch chování. Dále tato část stručnou formou uvádí charakteristiku kategorií poruch chování z medicínského pohledu.

V třetí části se autorka práce zaměřila na oblast současné poskytované péče pro děti s poruchami chování. Uvádí současné nástroje a instituce pro diagnostikování poruch chování a následné možnosti a kroky k realizaci pedagogické, výchovné, vzdělávací a terapeutické práci s dítětem s poruchou chování. Dále uvádí charakteristiku jednotlivých institucí, které v této oblasti působí. Je zde provedeno rozčlenění institucí na ty, které poskytují výhradně ambulantní péči, a ty, které poskytují ústavní péči a pobytové služby.

Praktickou částí bylo vypracování přehledové studie závěrečných vysokoškolských prací. S ohledem na osobní zájem autorky práce na určitých výzkumných otázkách byla zvolena kombinace dvou typů přehledových studií, kde úvodní a časově náročné zpracování výzkumných prací je pro oba typy přehledových studií podobné. Přehledová studie tak byla vypracována předně tradiční/narativní formou, ale s prvky mapujícího přehledu.

Cílem výzkumných otázek bylo zjistit, kterými oblastmi se tyto práce zabývají, a zda autoři docházejí ke stejným závěrům. Tyto cíle se dle autorky práce podařilo naplnit. Autorka práce získala nové znalosti v tematické oblasti poruch chování dětí a souvisejícím výzkumem, která ji dlouhodobě zajímá. Dále se naučila systematicky pracovat s výzkumnými zdroji, vyhledávat je, třídit a zpracovávat.

První z položených výzkumných otázek bylo, jaké jsou nejčastější oblasti výzkumu dětí s poruchami chování. Zde bylo zjištěno, že se závěrečné práce zabývají tematikou výchovných ústavů (6 prací), použitými metodami, postupy a procesy (12 prací), postoji vůči dětem s poruchami chování (6 prací) a porovnáváním dětí s poruchami chování a bez poruch chování (4 práce). Závěrečné práce se věnovaly jedné z uvedených oblastí (9 prací). Dvěma oblastem se věnovalo 8 prací, a 1 práce se věnovala třem oblastem. Porovnáním zjištěných údajů bylo zjištěno, že oblasti porovnávání dětí s poruchami chování a bez poruch chování se v

posledních letech nevěnovala žádná ze zkoumaných závěrečných prací. Vybraný vzorek pro přehledovou studii čítal pouze 18 náhodně vybraných závěrečných prací, a tedy by bylo vhodné potvrdit zmíněný trend.

Druhá výzkumná otázka se zabývala otázkou, zda zkoumané závěrečné práce měly podobně stanovené cíle, a zda v těchto případech autoři dospěli ke stejným závěrům. Zde byly identifikovány podobné cíle: opouštění výchovných ústavů (2 autoři), poruchy chování na základní škole (3 autoři) a postoje společnosti k dětem s poruchami chování (2 autoři).

V rámci další analýzy zkoumání prací s podobnými cíli bylo uvedena diskuze, kdy byly porovnávány jednotlivé závěry autorů prací a jejich případná doporučení. Na základě této analýzy bylo shledáno, že autoři ve svých pracích nedospěli k odlišným závěrům, naopak se v jednotlivých tvrzeních doplňují nebo vzájemně upřesňují své výzkumné výsledky.

Třetí výzkumná otázka se zaměřila již jen na potvrzení vhodnosti zvolené metodiky pro výběr závěrečných prací do přehledové studie. Zde je nutné uvést, že přehledová studie byla cíleně vypracována v omezeném počtu závěrečných prací, z jednoho informačního zdroje a v časovém rozpětí let 2015 až 2020. V rámci této výzkumné otázky bylo shledáno, že zvolené výběrové kritérium pro výběr závěrečných prací do přehledové studie bylo dostatečně selektivní (úspěšnost 83,3 %), a zároveň nebylo příliš selektivní (3 práce byly na samé hranici akceptovatelnosti pro zvolené téma).

Celkově autorka práce hodnotí, že zde vypracovaná přehledová studie a odpovědi na výzkumné otázky poskytly cenné informace o aktuálním stavu výzkumu v problematice socializace dětí s poruchami chování.

Závěrem by autorka práce uvedla, že v době pandemie bylo nutné provést na základních školách přechod na distanční formu výuky, což děti s poruchami chování znevýhodnilo, minimálně z důvodu snížené schopnosti asistence. V práci bylo zjištěno, že v posledních letech byla v závěrečných pracích věnována malá pozornost tématu porovnávání dětí s poruchami chování a bez poruch chování. Autorka práce by proto na základě této skutečnosti ráda doporučila, aby se další výzkumné práce soustředily na analyzování možností zkvalitnění distanční výuky i pro děti s poruchami chování.

Seznam bibliografických citací

BIDMONOVÁ, Radka, 2015. *Asistent pedagoga a dítě se syndromem ADHD* [online]. Olomouc [vid. 2021-05-01]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc. Dostupné z: <https://theses.cz/id/1s5rnk/>

BUCHTOVÁ, Veronika, 2016. *Postoje předškolních pedagogů k dětem s problémy a poruchami emoci a chování napříč spektrem programů mateřských škol* [online]. Brno [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Brno. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/kkd56/>

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2008. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-014-0.

FRIDRICHOVÁ, Sabina, 2020. *Výskyt poruch chování u dětí v dětském domově* [online]. Zlín [vid. 2021-05-01]. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Zlín. Dostupné z: <https://theses.cz/id/1mo9tq/>

HAMALOVÁ, Katarína, 2018. *Možnosti intervencie internalizovaných porúch správania u detí v Českej republike* [online]. Brno [vid. 2021-05-01]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Brno. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/jwi9c/>

HORÁČKOVÁ, Petra, 2019. *Postoje obyvatel Královehradeckého kraje k dětem a mladistvým s poruchami chování* [online]. Hradec Králové [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Hradec Králové. Dostupné z: <https://theses.cz/id/g7fsp9/>

JŮVA, 2007. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-151-5.

KÁRSKÁ, Barbora, 2018. *Využití terapeutických technik a přístupů v etopedické praxi* [online]. Pardubice [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Pardubice. Dostupné z: <https://theses.cz/id/rd324/>

KLUSÁČEK, Jan, Petra KAČÍRKOVÁ, Alena SVOBODOVÁ, Michaela SVOBODOVÁ a Johana MERTO VÁ, 2020. *Bývalé kojenecké ústavy v roce 2020: Bývalé kojenecké ústavy v roce 2020* [online]. Analýza. B.m.: Lumos ČR [vid. 2021-05-11]. Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/kojeneckeustavy2020lumos_op.pdf

KOŠÍČKOVÁ, Irena, 2015. *Porovnání osobnosti dětí s poruchami chování a zdravých dětí s pomocí TCI-A* [online]. Brno [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/az1tj/>

KOTRLOVÁ, Petra, 2018. *Intervenční metody u žáků s poruchami chování na 1. stupni ZŠ* [online]. Olomouc [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ivkcj8/>

KŘÍŽOVÁ, Soňa, 2020. *Metodický průvodce pro děti odcházející z ústavní výchovy* [online]. Brno [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Brno. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/gjb1f/>

MAŇASOVÁ, Michaela, 2015. *Využití morálního podtextu v krásné literatuře při práci s osobami s psychosociálním ohrožením a narušením* [online]. Olomouc [vid. 2021-05-01]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc. Dostupné z: <https://theses.cz/id/x2079b/>

MAREŠ, J., 2013. Přehledové studie: jejich typologie, funkce a způsob vytváření. *Pedagogická orientace* [online]. **23**(4), 427–454. ISSN 1805-9511, 1211-4669. Dostupné z: [doi:10.5817/PedOr2013-4-427](https://doi.org/10.5817/PedOr2013-4-427)

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ, 2003. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-771-6.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATUCHOVÁ, Eva, 2017. *Locus of Control u mládeže s patologickými projevy chování* [online]. Zlín [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Zlín. Dostupné z: <https://theses.cz/id/vfsp3v/>

MICHALEC, Lubomír, 2020. *Adaptace dítěte na institucionální péči v prostředí dětských domovů se školou* [online]. Ústí nad Labem [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, Ústí nad Labem. Dostupné z: <https://theses.cz/id/3b12fc/>

MONTAIGNE, 1995. *Eseje*. B.m.: ERM. ISBN 80-85913-12-7.

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ, 2021. Střediska výchovné péče (SVP). *Střediska výchovné péče (SVP)* [online] [vid. 2021-05-12]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/strediska-vychovne-pece>

OREL, Miroslav, 2016. *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*. ISBN 978-80-247-5516-8.

PEKOVÁ, Kristýna, 2015. *Specifika rodinných vztahů dětí s poruchami chování* [online]. Brno [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ve6s9/>

PFEIFEROVÁ, Michaela, 2018. *Postoj společnosti k dětem s poruchami chování* [online]. Olomouc [vid. 2021-05-01]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc. Dostupné z: <https://theses.cz/id/jvkrqv/>

PIPEKOVÁ, 2010. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-198-0.

PONÍŽILOVÁ, Miroslava, 2017. *Možnosti podpory zletilých jedinců opouštějících výchovné ústavy* [online]. Olomouc [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc. Dostupné z: <https://theses.cz/id/nfw4im/>

RABOCH, Jiří, Pavel PAVLOVSKÝ, Jiří BERAN a Eva CESKOVÁ, 2012. *Psychiatrie* [online] [vid. 2021-05-10]. ISBN 978-80-246-2712-0. Dostupné z: <http://public.ebookcentral.proquest.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=2012897>

ŘÍČAN, KREJČÍŘOVÁ A KOLEKTIV, 1997. *Dětská klinická psychologie*. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, s.r.o. ISBN 80-7169-512-2.

SLOMEK, 2010. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.

SOVÁK, 1986. *Nárys speciální pedagogiky*. 6. Praha: SPN.

TRAIN, Alan, 2001. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-503-3.

ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR, 2021. Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10. *F90-F98 - Poruchy chování a emoci s obvyklým nástupem v dětství a v dospívání* [online] [vid. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F91>

VACEK, Jan, 2015. *Postoje rodičů k pobytu svých dětí ve středisku výchovné péče* [online]. Hradec Králové [vid. 2021-05-01]. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Hradec Králové. Dostupné z: <https://theses.cz/id/tveys1/>

VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-802-7.

VÁGNEROVÁ, Marie a UNIVERZITA KARLOVA, 2005. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1074-0.

VALENTA, Milan, 2013. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-187-6.

VANÍČKOVÁ, 2004. *Tělesné tresty dětí: definice – popis – následky*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0814-0.

VITÁSKOVÁ, 2005. *Etopedie – Vybrané okruhy z etopedické problematiky*. B.m.: Ostravská univerzita v Ostravě – Pedagogická fakulta. ISBN 80-7368-123-4.

VLTAVSKÁ, Šárka, 2020. *Expresivní přístupy u dětí s poruchami chování* [online]. Olomouc [vid. 2021-05-01]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc. Dostupné z: <https://theses.cz/id/u8s8c1/>

VOCILKA, Miroslav, 1994. *Vybrané statě z etopedie*. Most: Regionální středisko výchovy a vzdělávání.

VOJTOVÁ, 2008. *Úvod do etopedie*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-166-9.

ZUBROVÁ, Kateřina, 2018. *Žáci s poruchami chování na základní škole* [online]. Olomouc [vid. 2021-05-01]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc. Dostupné z: <https://theses.cz/id/469bk7/>

ZVOLSKÝ, Petr a PSYCHIATRICKÁ KLINIKA 1. LÉKAŘSKÉ FAKULTY UK, 1997. *Speciální psychiatrie*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-7184-203-3.

Legislativní zdroje

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí [online]. 1999, [vid. 2021-05-13]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3328>

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů [online]. 2002, [vid. 2021-05-11]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3867>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. 2004, [vid. 2021-05-09]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/sb103-08-pdf.aspx>

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) [online]. 2003, [vid. 2021-05-12]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4163>

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online]. 2006, [vid. 2021-05-12]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních [online]. 2013, [vid. 2021-05-12]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6498>

Zákon č. 82/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [online]. 2015, [vid. 2021-05-09] Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=28806>

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních [online]. 2005, [vid. 2021-05-12] Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4618>

Anotace

Jméno a příjmení:	Miroslava Novotná
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Michal Růžička, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Historie péče pro děti s poruchami chování
Název práce v angličtině:	The history of care for children with behavioral problems
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na péči pro děti s poruchami chování, a to i z historického hlediska. Teoretická část uvádí historický a současný pohled na tuto oblast, pohled na poruchy chování dětí ze současného hlediska a poskytovanou péči pro tyto děti. Praktickou částí je přehledová studie závěrečných vysokoškolských prací s cílem zjistit, kterými oblastmi se zabývají, a zda autoři docházejí ke stejným závěrům.
Klíčová slova:	etopedie, poruchy chování dětí, ústavní výchova, péče pro děti s poruchami chování, přehledová studie
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis focuses on the care for children with behavioural disorders, also from a historical perspective. The theoretical part presents a historical and contemporary view of this field. It also provides a view of children with behavioural disorders from a contemporary perspective, and the care provided for these children. The practical part is a review study of theses to see which areas are most covered, and whether the authors reach the same conclusions.
Klíčová slova v angličtině:	etopedy, behavioral disorders of children, institutional education, care for children with behavioral disorders, review study
Rozsah práce:	66 stran
Jazyk práce:	český